

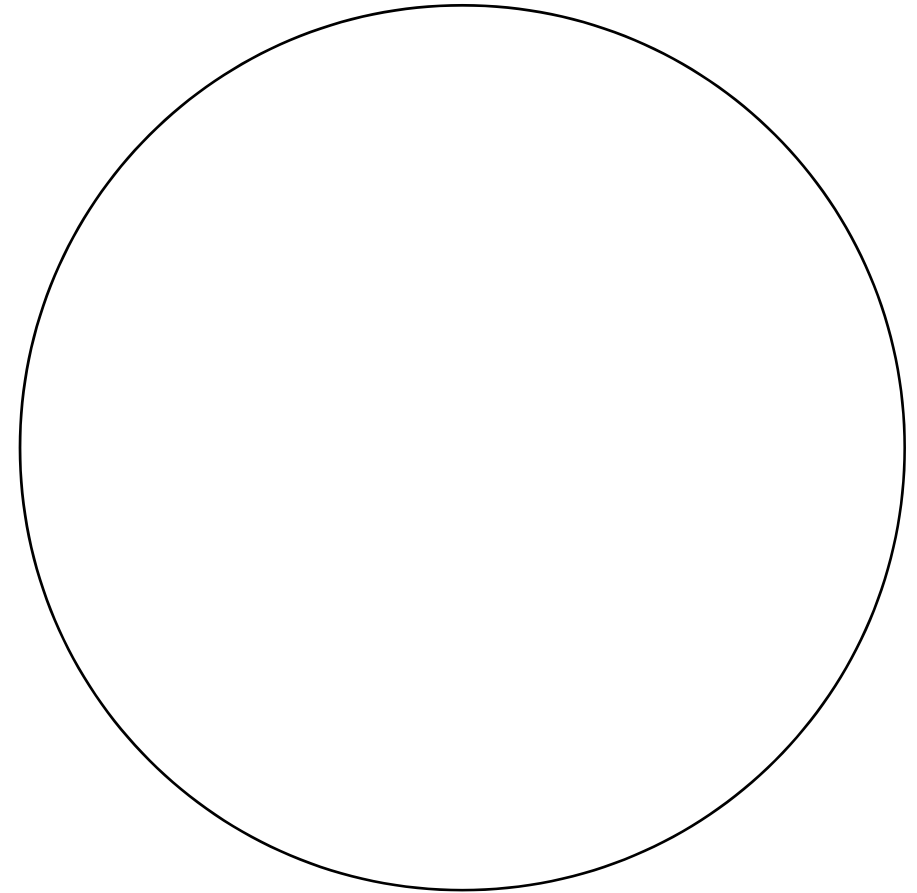

Groene initiatieven in de stad

Handelingsperspectief provincies voor het stimuleren van maatschappelijke betrokkenheid bij groen in de stad

---

Groene initiatieven in de stad

Handelingsperspectief provincies voor het stimuleren van maatschappelijke betrokkenheid bij groen in de stad

---

Dijkshoorn-Dekker, M.W.C., K. Soma, A.T. de Blaeij, 2017. *Groene initiatieven in de stad; Handelingsperspectief provincies voor het stimuleren van maatschappelijke betrokkenheid bij groen in de stad*. Wageningen, Wageningen Economic Research, Rapport 2017-012. 52 pp.; 6 fig.; 1 tab.; 27 ref.

Groen in de stad draagt bij aan de verschillende opgaven waar steden voor staan. In dit onderzoek is gekeken naar mogelijke handelingsperspectieven voor provincies om via bottom-up initiatieven groen in de steden te realiseren. Het opgezette dialooginstrument bestaat uit een transitieraamwerk, vragenlijst en quickscan en ondersteunt betrokken stakeholders in hun zoektocht naar hun rol en biedt handelingsperspectief. Uit dit onderzoek komt naar voren dat het transitie-instrument bijdraagt aan het vergroten van maatschappelijk betrokkenheid bij de realisatie van groen in de steden via bottom-up initiatieven.

Urban green spaces make a contribution to the various tasks that cities have to undertake. This research investigates possible perspectives for action for provinces to create urban green spaces through bottom-up initiatives. The dialogue tool that was formulated for this includes a transition framework, questionnaire and quick scan and supports the stakeholders in discovering their role and provides a perspective for action. This research has indicated that the transition tool contributes to enhancing public involvement in creating urban green spaces through bottom-up initiatives.

Trefwoorden: transitie, dialooginstrument, handelingsperspectief, burgerinitiatieven

Dit rapport is gratis te downloaden op <https://doi.org/10.18174/424282> of op www.wur.nl/economic-research (onder Wageningen Economic Research publicaties).

© 2017 Wageningen Economic Research

Postbus 29703, 2502 LS Den Haag, T 070 335 83 30, E communications.ssg@wur.nl, www.wur.nl/economic-research. Wageningen Economic Research is onderdeel van Wageningen University & Research.

Wageningen Economic Research hanteert voor haar rapporten een Creative Commons Naamsvermelding 3.0 Nederland licentie.

Dit onderzoek is uitgevoerd door Wageningen Economic Research in opdracht van en gefinancierd door het ministerie van Economische Zaken, in het kader van het Beleidsondersteunend onderzoeksthema 'Natuur en regio' (projectnummer BO-11-021-004)

© Wageningen Economic Research, onderdeel van Stichting Wageningen Research, 2017

De gebruiker mag het werk kopiëren, verspreiden en doorgeven en afgeleide werken maken. Materiaal van derden waarvan in het werk gebruik is gemaakt en waarop intellectuele eigendomsrechten berusten, mogen niet zonder voorafgaande toestemming van derden gebruikt worden. De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat zij daarmee instemmen met het werk van de gebruiker of het gebruik van het werk. De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.

Wageningen Economic Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Wageningen Economic Research is ISO 9001:2008 gecertificeerd.

Wageningen Economic Research Rapport 2017-012 | Project code 22822700214

Foto's: Shutterstock, Wageningen University & Research

Inhoud

Samenvatting.....	4
Summary	6
1. Inleiding	8
1.1 Achtergrond	9
1.2 Leeswijzer	10
2. Transitietheorie: vergroten maatschappelijke betrokkenheid.....	12
3. Dialooginstrument	18
4. Bevindingen en analyse.....	24
4.1 Groene burgerinitiatieven	25
4.2 Toetsen dialooginstrument	26
5. Conclusies en aanbevelingen.....	32
Literatuur	35
Bijlage 1 Bevindingen per initiatief	37

Samenvatting

Stimuleren maatschappelijke betrokkenheid bij realisatie van groen in steden

Groen in de stad heeft een gunstig effect op onder andere het bevorderen van gezondheid en het reduceren van hittestress. Bij groen in de stad zijn veel stakeholders betrokken, zoals burgers, gemeenten en provincies; ieder met eigen doelstelling en middelen. Handelingsperspectief voor stakeholders is nodig voor een optimale, efficiënte invulling van groen in de stad. In dit onderzoek is gekeken naar mogelijke handelingsperspectieven voor provincies om via bottom-up initiatieven groen in steden te realiseren en te beheren. Op basis van de transitietheorie is een dialooginstrument ontwikkeld. Het instrument ondersteunt stakeholders in hun zoektocht naar hun rol en biedt handelingsperspectief.

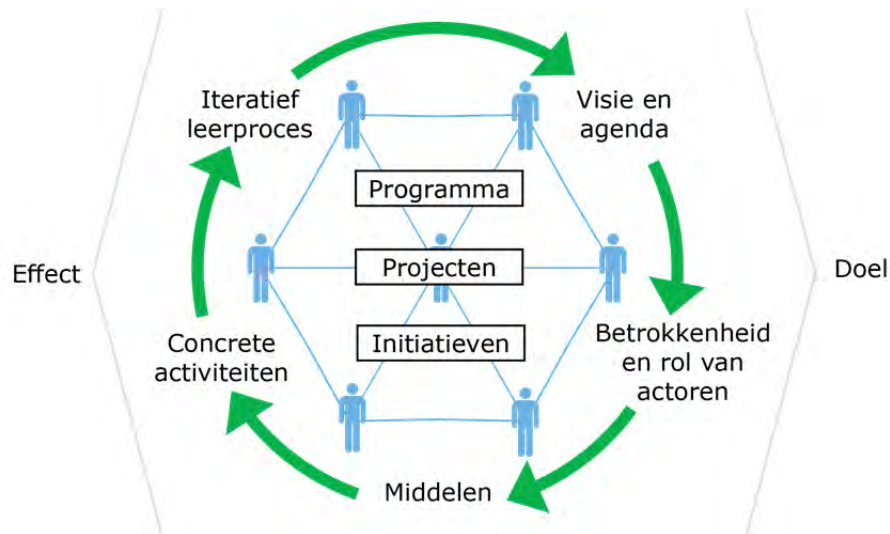
Provincies hebben een aantal mogelijkheden om de maatschappelijke betrokkenheid via bottom-up initiatieven te vergroten:

- *het geven van ondersteuning en advies*
Overheden reflecteren hierbij doorlopend op de invloed van hun rol bij het tot stand komen en realiseren van burgerinitiatieven, zodat deze rol tijdig aangepast kan worden aan de behoefte die initiatieven gedurende het gehele traject hebben.
- *bijdragen aan aanpassen van gewoontes, wetten en regels*
Wanneer de wensen, doelen en visies van verschillende initiatieven, projecten en programma's duidelijk zijn en door meerdere partijen worden gedeeld, is het makkelijker om bestaande gewoontes en belemmerende wetten en regels aan te passen.

- *realiseren van een centraal contactpunt*
Initiatiefnemers voor meer groen in de stad (zoals burgerinitiatieven) kunnen via een centraal punt in contact komen met de juiste personen, afdelingen en/of organisaties.
- *faciliteren van ontmoetingen*
Denk hierbij aan het faciliteren van workshops, het opzetten van netwerken voor het delen van ideeën en het organiseren van bijeenkomsten waar initiatiefnemers en potentiële investeerders elkaar kunnen ontmoeten.
- *het geven van duidelijke richtlijn financiële bijdrage*
Overheden hebben een visie op de maatschappelijke waarde van de initiatieven en onder welke voorwaarden ze bereid zijn om hier ook financieel aan bij te dragen. Het beschikbaar stellen van middelen voor het vergroten van maatschappelijke betrokkenheid trekt naast burgerinitiatieven ook andere partijen aan. In het geval van subsidieverstrekking is het belangrijk dat er duidelijke selectiecriteria zijn.
- *investeren in tijd voor goede en tijdige communicatie*
Een goede en tijdige communicatie tussen stakeholders vergroot de slagingskans van groene burgerinitiatieven en de betrokkenheid van burgers. Het dialooginstrument ondersteunt de stakeholders in hun zoektocht naar hun rol en biedt handelingsperspectief.

Nieuw instrument voor het aangaan van de dialoog

Er is een dialooginstrument ontwikkeld, dat bestaat uit een vragenlijst en quickscan voor het starten van de dialoog tussen de betrokken partijen. De vragenlijst en quickscan zijn gebaseerd op het transitieraamwerk (figuur S1).

Figuur S1 Transitieraamwerk voor bottom-up initiatieven

Het transitieraamwerk bestaat uit vijf kritische aspecten:

- visie en agenda
- betrokkenheid en rol van actoren
- middelen
- concrete activiteiten
- iteratief leren

Inzicht in rol en handelingsperspectief wordt verkregen door deze aspecten vanuit het perspectief van betrokken stakeholders op elk relevant niveau te bekijken en op systematische wijze te analyseren. De uitkomsten kunnen in vervolgotrajecten gebruikt worden. Het dialooginstrument levert op een snelle manier inzicht in hoe de beoogde doelen en effecten van de verschillende initiatieven, projecten en programma's op elkaar aansluiten.

Dialoginstrument leidt tot grotere maatschappelijke betrokkenheid

In dit onderzoek zijn drie burgerinitiatieven in drie verschillende provincies met behulp van het dialooginstrument bestudeerd en is het instrument op basis hiervan verder aangescherpt. Hieruit blijkt dat het dialooginstrument bijdraagt aan het vergroten van maatschappelijke betrokkenheid bij de realisatie van groen in de steden via bottom-up initiatieven. Het regelmatig met elkaar in dialoog gaan ondersteunde de betrokken actoren in hun zoektocht naar hun rol.

Summary

Stimulating public involvement in creating urban green spaces

Urban green spaces have a beneficial effect on the promotion of health and the reduction of heat stress. Many stakeholders are involved with urban green spaces. These stakeholders include citizens, municipalities and provinces, each of which have their own goals and resources. Stakeholders require a perspective for action to ensure an optimum, efficient realisation of urban green spaces. This research investigates possible perspectives for action for provinces to create and maintain urban green spaces through bottom-up initiatives. A dialogue tool was developed based on transition theory. This tool supports stakeholders in identifying their role and provides perspective for action.

Provinces have several options to increase public involvement through bottom-up initiatives:

- *providing support and advice*
Here, governments continuously reflect on the influence of their role in instigating and realising citizen's initiatives, so that this role can be effectively adjusted in time to the needs of the initiative for the duration of the entire process.
- *contribute to adjusting habits, regulations and laws*
Once the wishes, objectives and visions of multiple initiatives, projects and programmes are clear and shared by multiple parties, it is easier to adjust existing habits and hindering laws and regulations.
- *creating a central point of contact*
Initiators for increasing urban green spaces (such as citizen's initiatives) can

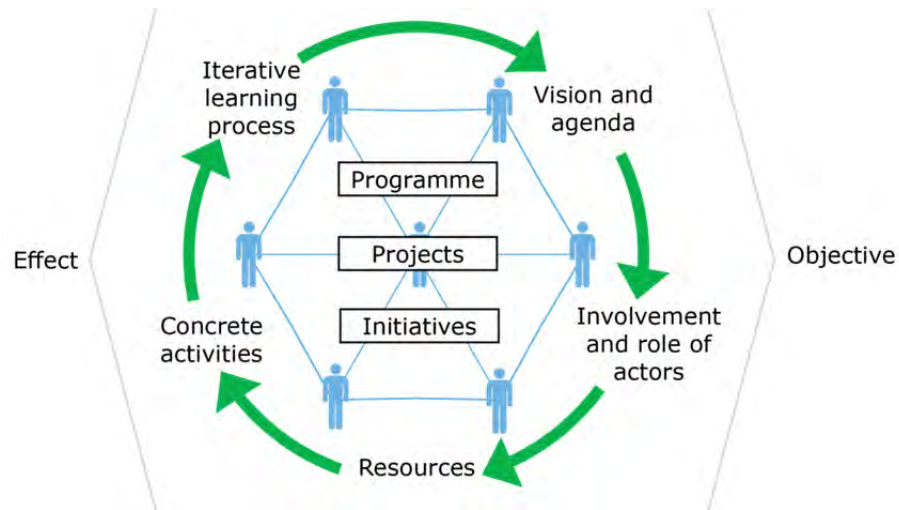
go to a central point of contact to get into contact with the right people, departments and organisations.

- *facilitating meetings*
This includes facilitating workshops, creating networks for sharing ideas and organising meetings where initiators and potential investors can be introduced.
- *providing clear guidelines for financial contributions*
Governments have a vision of the public value of initiatives and under which conditions they are prepared to make a financial contribution. Making resources available for expanding public involvement will attract citizen's initiatives but also other parties. In the case of subsidy provision, it is important that there are clear selection criteria.
- *investing in time for good and timely communication*
Efficient and timely communication between stakeholders will increase the chance of success for green citizen's initiatives and the involvement of citizens. The dialogue tool supports stakeholders in identifying their role and provides perspective for action.

New tool for engaging in dialogue

A dialogue tool has been developed that consists of a questionnaire and quick scan to start the dialogue between the parties involved. The questionnaire and quick scan are based on the transition framework (Figure S1).

Figure S1 Transition framework for bottom-up initiatives

The transition framework consists of five critical aspects:

- Vision and agenda
- Involvement and role of actors
- Resources
- Concrete activities
- Iterative learning process

Insight into roles and perspective for action are gained through these aspects and can be assessed and analysed on each relevant level for each stakeholder. The outcomes can be used for a follow-up process. The dialogue tool provides quick insight into the objectives and effects of the different connecting initiatives, projects and programmes.

Dialogue tool leads to greater public involvement

For this research, three citizens' initiatives in three different provinces have been studied using the dialogue tool and, based on this, the tool has been further refined. This research has indicated that the dialogue tool contributes to enhancing public involvement in creating urban green spaces through bottom-up initiatives. Regularly engaging in dialogue supported the actors involved in identifying their roles.

Inleiding

1

1.1 Achtergrond

Groen in de stad draagt bij aan de verschillende opgaven waar steden voor staan. Zo kan de aanwezigheid van groen de overlast van extreme neerslag verminderen en zorgt groen voor verkoeling in warme perioden. Daarmee draagt het bij aan klimaatadaptatie. Verder verbetert een groene omgeving de luchtkwaliteit, zorgt voor een rijke biodiversiteit in de stad en legt CO₂ vast. Veel groen bevindt zich buiten de stad, terwijl de meeste mensen in Nederland in steden wonen. Het op de juiste manier inzetten van de groene infrastructuur zowel in de stad als erbuiten draagt bij aan het welzijn van de mensen en de leefbaarheid van een stad.

Van oudsher zijn lokale overheden als eerste verantwoordelijk voor de planning en het beheer van de openbare stedelijke groene ruimte. Om natuur meer te verbinden met de samenleving zetten overheden in op het delen van deze verantwoordelijkheid met burgers en bedrijven, zowel in als buiten de stad. Deze verandering in het denken over de rol van de verschillende actoren in de samenleving wordt vaak omschreven als een verschuiving van 'de overheid' naar 'governance' (Peters en Pierre, 1998). Governance omvat de formele en informele instituties, mechanismen en processen van collectieve besluitvorming die belanghebbenden in staat stellen om invloed uit te oefenen en zelf verantwoordelijkheid te nemen voor nieuwe samenwerkingen, op verschillende niveaus, waarmee voorzien kan worden in hun behoeftes en interesses (Tacconi, 2011).

Het ministerie van Economische Zaken geeft in de *Rijksnatuurvisie* (2014) aan de energie en initiatieven die er in de samenleving voor natuur zijn als kans te zien om een mooiere en sterkere natuur voor de hele samenleving te realiseren. Deze visie richt zich ook op het belang van de natuurlijke leefomgeving in de stad. Deze natuur is bijvoorbeeld van belang voor de leefbaarheid, maar kan ook een bijdrage leveren aan de nationale en internationale biodiversiteitsdoelstellingen. In 2013 hebben de provincies bij het afsluiten van het Natuurpact de rol op zich genomen om maatschappelijke betrokkenheid bij natuur, bijvoorbeeld in de vorm van burgerinitiatieven, meer de ruimte te geven en deze actief te bevorderen. Dit wordt in het Natuurpact het *zelforganiserend vermogen* genoemd. Het is voor de provincie een uitdaging om dit zelforganiserend vermogen te koppelen aan de internationale

biodiversiteitsdoelen en omgekeerd. Het kan hierbij ook gaan om initiatieven in de stad(sranden). De ambities voor steden van provincies zijn te vinden in de verschillende provinciale natuurvisies en ander provinciaal beleid. Zo heeft Flevoland met het bottom-up programma 'Nieuwe natuur' aan alle inwoners van Flevoland gevraagd met ideeën te komen voor nieuwe natuur. In de Meerjarenprogrammering Groen 2016-2019 van de provincie Zuid-Holland staat dat de provincie zich samen met lokale en regionale partners inzet voor het behoud en de versterking van de groene leefomgeving.

Provincies staan voor de opgave om via een bottom-up benadering meer groen te realiseren dat bijdraagt aan de verwezenlijking van verschillende provinciale doelen. Voor de provincies is het hierbij ook van belang dat deze aanpak leidt tot een duurzaam, selfsupporting systeem. Het is voor de meeste provincies immers geen optie dat ze langdurig extra middelen in het systeem kunnen stoppen. Zowel door het Rijk als door de provincies wordt ingezet op het versterken van de maatschappelijke betrokkenheid bij groen. In een meer duurzaam systeem dat verankerd is in de samenleving en minder afhankelijk is van subsidies en overheidsuitgaven lijkt de rol van de burger essentieel. Het idee hierbij is dat een ander systeem dan het huidige nodig is om meer draagvlak te creëren voor groene infrastructuur in de stad en voor het behoud en beheer ervan. De overheidsambities voor meer maatschappelijke betrokkenheid zijn vastgelegd in Nationaal en Provinciaal natuurbeleid. Er is meer nadruk op 'meedoen' en 'eigen verantwoordelijkheid' komen te liggen (Oude Vrielink et al., 2013). Provincies zetten in op een samenleving waarbinnen burgers hun verantwoordelijkheid nemen voor meer groen, bijvoorbeeld ook door zich in te zetten voor meer groenaanleg en voor groenbeheer (bijvoorbeeld Ministerie van EZ en IPO, 2013; Provincie Flevoland, 2013; Provincie Zuid-Holland, 2013). Ook gemeenten geven burgerinitiatieven steeds meer ruimte. Doordat overheden inzetten op meer maatschappelijke betrokkenheid zijn burgerinitiatieven een gedeeld belang geworden van zowel burgers als overheden. De betrokkenheid kan van onderop ontstaan, maar ook een prikkel van bovenaf kan aan een initiatief net het duwtje geven dat het nodig heeft. Kenmerkend is wel dat naast de overheid de burgers zelf aan zet zijn. Overheden kunnen middels beleid initiatieven van onderop aanjagen, bijvoorbeeld door ze waar nodig te ondersteunen. Overheden zijn nog zoekende naar de manier waarop zij deze rol het beste invulling kunnen geven (PBL en WUR, 2017).

In dit rapport gaan we in op de rol die provincies kunnen nemen in het stimuleren van maatschappelijke betrokkenheid van burgers bij natuur, en dan in het bijzonder in het stedelijk gebied. De vraag is: wat zijn mogelijke handelingsperspectieven voor provincies om via bottom-up initiatieven groen in de steden te realiseren en beheren waarbij er verschillende doelen kunnen worden nagestreefd?

1.2 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de relevante transitietheorie die van belang is voor het vergroten van de maatschappelijke betrokkenheid bij groen in de stad. Op basis van deze theorie zal in hoofdstuk 3 het transitieraamwerk worden gepresenteerd. In hoofdstuk 4 worden drie groene burgerinitiatieven uit verschillende provincies kort beschreven en aan de hand van het transitieraamwerk geanalyseerd. Hoofdstuk 5 sluit af met conclusies en aanbevelingen voor provincies voor het vergroten van maatschappelijke betrokkenheid middels burgerinitiatieven.

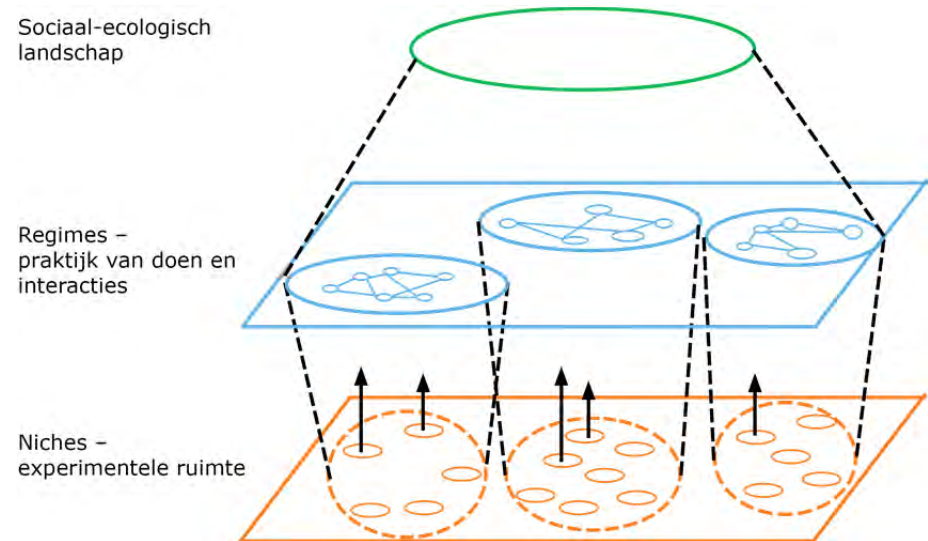

2

Transitietheorie:
vergroten
maatschappelijke
betrokkenheid

Het is niet meer vanzelfsprekend dat groen in de stad behouden blijft. Dit onderstreept het belang voor het inzetten van meer maatschappelijke betrokkenheid van burgers en bedrijven door het delen van de verantwoordelijkheid hiervoor. Dit geldt zowel voor het groen in als buiten de stad. Overheden streven ernaar dat ondernemers en burgers meer 'groene' initiatieven gaan ontplooiën (Dijkshoorn et al., 2014). Dit doen zij om in de toekomst voldoende draagvlak en middelen te hebben om groen zowel in als buiten de stad te behouden. De maatschappij streeft naar een nieuw duurzaam systeem dat beter is dan het oude. Een structurele verandering, oftewel een transitie, is nodig. 'Transities zijn grote, trage maatschappelijke veranderingen waarbij de functies van een systeem op een nieuwe manier worden vervuld' (Beers, 2016). Ze zijn moeilijk te beïnvloeden en vergen een lange tijd, zeker één generatie (25-50 jaar) (Rotmans, 2003). Een transitie handelt over een brede maatschappelijke opgave die grootschalig wordt opgepakt en waarbij maatschappelijke innovaties plaatsvinden (Rotmans, 2005). Een voorbeeld van een maatschappelijke opgave is het op een duurzame wijze realiseren en behouden van groen in de stad. Bij een transitie gaat het niet om een verbetering van het bestaande systeem, maar om een verandering naar een nieuw systeem. Doordat de overheid het stimuleren van maatschappelijke betrokkenheid bij natuur (ook in de stad) in haar beleid als ambitie (doel) heeft opgenomen, spreken we in dit geval van een doelgerichte transitie, een gewenste toekomstige ambitie. Doordat een transitie start met een reeks van losstaande innovaties die gelijktijdig plaatsvinden en die op elkaar volgen, gaat het gepaard met veel onzekerheid. Er bestaat geen transitie 'volgens plan' (Beers, 2016). Belangrijk bij transitieprocessen is dat de rol van de overheid verandert in de loop van de tijd en dat er voor een transitie verschillende typen spelers nodig zijn, zoals 1) overheden, 2) bedrijfsleven, 3) kennisinstellingen, 4) intermediairs en 5) maatschappelijke organisaties die gezamenlijk in netwerken werken aan de gewenste duurzame ontwikkeling (Rotmans, 2003).

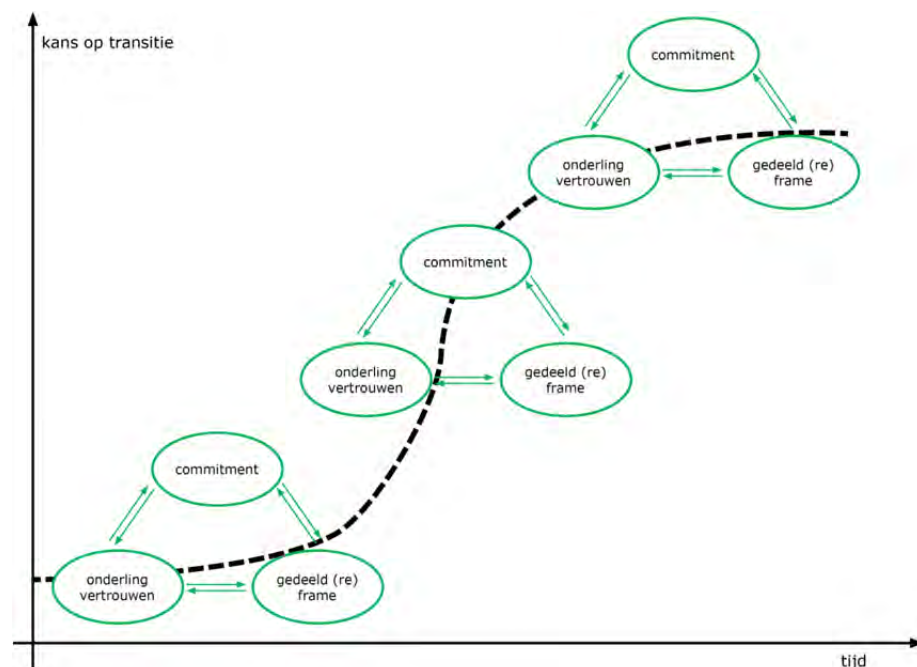
In deze netwerken wordt door overheden, burgers en andere maatschappelijke partijen samengewerkt aan duurzame ontwikkeling op het terrein van groen in de stad. Door samen op te trekken wordt er ook samen geleerd. De verschillende actoren hierin acteren op verschillende schaalniveaus. Binnen de transitietheorie worden de volgens niveaus onderscheiden, namelijk niches, regimes en het sociaal-ecologisch landschap (Rotmans 2005; Aylett, 2013; Elzen and Wiczorek, 2005; Geels, 2011; Hekkert et al., 2007; Wolfram and Frantzeskaki, 2016). In figuur 2.1 is zo'n netwerk schematisch weergegeven.

Figuur 2.1 Samenwerking tussen verschillende schaalniveaus (aangepast van Geels, 2002, p. 1.261)

Hierbij is het sociaal-ecologisch landschap het hoogste schaalniveau als het gaat over een transitie naar meer maatschappelijke betrokkenheid bij groen in de stad. Dit niveau vormt de brede context waarbinnen het regime de ruggengraat vormt en de niches de ingrijpende vernieuwingen aangeven die ontstaan in de periferie van een huidig regime. Zowel de nationale als de regionale overheid zetten beide steeds explicieter in op het versterken van maatschappelijke betrokkenheid bij groen. Op het regimeniveau worden beleid, programma's en projecten gerealiseerd. Hierbij draait het onder andere om regels en belangen die gedeeld worden door groepen actoren. Het kan bijvoorbeeld gaan over hoe een groep actoren vindt dat er met groen in de stad moet worden omgegaan. Rotmans (2005) geeft aan dat er op dit niveau vaak veel weerstand tegen verandering en vernieuwing is, omdat bestaande organisaties, instituties en netwerken de bestaande regels, werkwijzen en belangen in stand willen houden. Op het laatste niveau, de niches, is ruimte om te experimenteren met vernieuwende initiatieven. Omdat het vooraf onmogelijk is om te bepalen wat de beste aanpak is voor het realiseren van een duurzame transitie is het belangrijk om breed te experimenteren (Geels, 2016). De vernieuwende burgerinitiatieven

voor groen in de stad zijn voorbeelden van het invullen van de experimenteerruimte. Door te experimenteren met burgerinitiatieven leren de netwerken welke initiatieven werken voor het creëren van meer draagvlak voor het realiseren en onderhouden van meer groen in de stad. Dit is dan ook het niveau waarop de vernieuwingen zichtbaar worden.

Figuur 2.2 Belang van sociaal leren voor transitie (aangepast Sol et al., 2013 en Geerling-Eijff en Dijkshoorn-Dekker, 2015)

Overheid als facilitator

Kenmerkend voor burgerinitiatieven is dat de invloed van de overheid zich bij bottom-up initiatieven beperkt tot faciliteren en vraagsturing. De overheid kan aantrekkelijkere randvoorwaarden scheppen, of ervoor kiezen om aan sommige vragen en processen meer voorrang te geven dan anderen, bijvoorbeeld met behulp van wet- en regelgeving. De overheid kan echter niet van bovenaf bepalen dat er meer initiatieven komen.

Sociaal leren om te komen tot gedeelde inzichten

Het samenwerken tussen verschillende actoren op verschillende niveaus vergt reflectie op eigen waarden en ervaringen. Als door reflectie nieuwe inzichten ontstaan, wordt dit sociaal leren genoemd. Er zijn hierbij drie aspecten van belang (zie figuur 2.2):

- *Vertrouwen*
Alleen als er onderling vertrouwen is, zijn de actoren bereid om in elkaar te investeren, elkaar te leren kennen en informatie en risico's met elkaar te delen. Vertrouwen neemt toe als een groep langer met elkaar optrekt en goede ervaringen opdoet.
- *Commitment*
Commitment verwijst naar hoe en in welke mate actoren en hun achterban bijdragen aan de doelen van het initiatief. De bijdragen kunnen betrekking hebben op tijd en geld maar ook op passie en motivatie. Een grotere betrokkenheid doet de kans op leren en innoveren toenemen (Sol et al., 2013; Geerling-Eijff en Dijkshoorn-Dekker, 2015).
- *Reframing*
Reframing houdt in dat een oorspronkelijk persoonlijk inzicht (frame) verschuift en plaatsmaakt voor een nieuw inzicht. Als de verschillende actoren gedeelde inzichten (frames) hebben, zal de kans op vernieuwende initiatieven toenemen.

Overheid kan leerervaringen borgen en overdragen

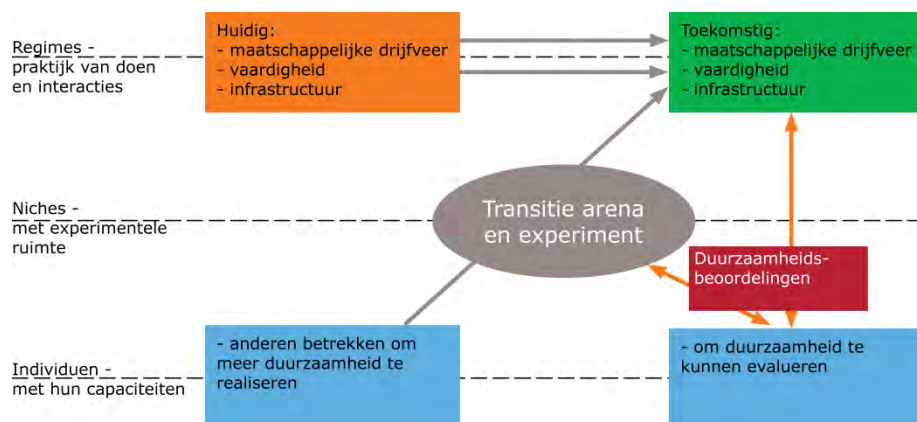
Door sociaal leren in de tijd te stimuleren en te faciliteren wordt er van elkaar geleerd. Voor een transitieproces is het niet alleen van belang dat er gezamenlijk, maar ook dat er voortdurend geleerd wordt, vandaar dat we spreken van sociaal leren en van een iteratief leerproces. Hierbij is het van belang zorg te dragen voor het borgen van de kennis die wordt opgedaan. Op basis van voortschrijdend inzicht komen het burgerinitiatief zelf, maar ook andere burgerinitiatieven verder. In het borgen en overdragen van de kennis kan de overheid een rol spelen. De overheid kan deze geleerde lessen gebruiken voor bijvoorbeeld het aanpassen van wet- en regelgeving, maar ook om nieuwe experimenten aan te dragen (Beers, 2016).

Verschillende elementen van de transitie

In figuur 2.3 wordt de transitietheorie van Rauschmayer et al. (2015) om tot het gewenste sociaal-ecologische landschap te komen gepresenteerd. Dit figuur is gebaseerd op figuur 2.1 en figuur 2.2. Boven in het schema is de

transitie van het huidige niet-duurzame regime naar het gewenste duurzame 'praktijk van doen en interacties'-regime weergegeven. Voor beide regimes wordt de sterke, soms lastige samenhang tussen de onderliggende maatschappelijke drijfveren, benodigde vaardigheden en infrastructuur gepresenteerd. Met de onderliggende maatschappelijke drijfveer worden de gedeelde normen en waarden bedoeld. De benodigde persoonlijke vaardigheden kunnen verschillen om binnen een regime te functioneren. Bij een regime hoort ook een infrastructuur. Dit is het geheel aan voorzieningen dat nodig is om een regime goed te laten functioneren.

Figuur 2.3 Transitie (naar Rauschmayer et al., 2015)

Kleinschalig beginnen

Een eerste stap op weg naar een toekomstig duurzaam sociaal-ecologisch landschap is op kleine schaal te experimenteren (nicheniveau) en ervaring op te doen door bijvoorbeeld initiatieven te starten. Deze stap is weergegeven door de tweede stippellijn in figuur 2.3, die overeenkomt met het nicheniveau in figuur 2.2. Door te starten met sociaal leren op kleine schaal, en hierbij ook aandacht te geven aan visieontwikkeling en netwerken, kan er ervaring worden opgedaan met transitiepaden zonder al direct een keuze te maken voor een bepaald pad.

Samenwerking door de schaalniveaus heen is cruciaal

In deze aanpak wordt ook het belang van het individu en het belang van de doelgerichte transitie naar duurzaamheid toegevoegd. Dit is weergegeven met de derde stippellijn van figuur 2.3. Samenwerking tussen verschillende individuen (stakeholders) is een sleutelfactor voor succes in een transitieproces. Om te kunnen sturen op de effectiviteit van deze netwerken is er binnen deze samenwerkingsstructuren een toenemende aandacht voor vrije actoren ('enablers'). Enablers zorgen ervoor dat allerlei betrokkenen op verschillende schaalniveaus binnen een veranderingsproces met elkaar verbonden worden. In de gewenste situatie is een vrije actor 'iemand die de positie en de vaardigheid heeft om te doen wat nodig is om een netwerk in beweging te krijgen en te houden en zich niet laat belemmeren door bestaande regels en structuren' (Dijkshoorn et al., 2010). Vooral bij innovatie op nicheniveau zijn deze personen van belang (Klerkx en Leeuwis, 2009). Deze vrije actoren hebben ten minste drie functies: vraagarticulatie, netwerkformatie en innovatiemanagement. Met vraagarticulatie gaat het om het aangeven van welke kennis de initiatieven nodig hebben. Het kan bijvoorbeeld gaan om technologieën, om kennis over beschikbaarheid van fondsen en over beleid. Juist voor initiatiefnemers op het nicheniveau is het van belang dat de relevante actoren op het juiste moment worden samenbracht in een netwerk. Door binnen dit netwerk in te zetten op leren, kan de gewenste transitie worden versneld. Als de ontwikkelingen op de verschillende schaalniveaus dezelfde kant op gaan, zullen ze elkaar versterken, waardoor een vliegwiel aan veranderingen kan optreden en de kans op transitie toeneemt (Klerkx en Leeuwis, 2009).

Inzicht in motieven voor wederzijds begrip

Zoals uit figuur 2.3 blijkt, kan een 'enabler' het meestal niet alleen; er zijn ook andere capaciteiten nodig. Hiervoor is het belangrijk dat een 'enabler' in staat is om anderen erbij te betrekken. De vraag waarom mensen mee zouden willen doen is hierbij een heel relevante: wat zijn de onderliggende motivaties achter deelname aan de pilots op het nicheniveau? Door inzicht te hebben in deze motivaties wordt duidelijk hoe er stappen gezet kunnen worden in de richting van een gewenste transitie. De wijze van communiceren kan invloed hebben op het realiseren van de gewenste transitie. Het is belangrijk om te weten hoe de verschillende stakeholders in het proces staan, zodat de wijze van communicatie hierop kan worden afgestemd. Er is communicatie nodig om de verschillende perspectieven die er zijn wat betreft de gewenste weg met

---

elkaar te delen en om te zoeken naar gedeelde belangen. Deze communicatie moet een vorm van dialoog zijn en niet het neerzetten van een statement met als doel het aantonen van eigen gelijk (Fischer en Gottweis, 2012).

Evalueer de impact

In een doelgerichte transitie met als intentie meer duurzaamheid te bereiken, is het niet vanzelfsprekend dat er ook meer duurzaamheid gerealiseerd wordt. Om te weten of de intentie ook daadwerkelijk gerealiseerd wordt, is een evaluatie nodig. Het uitvoeren van een evaluatie vraagt specifieke capaciteiten van individuen, die hiervoor kunnen worden ingezet (zie derde stippellijn in figuur 2.3).

Dialoginstrument

3

Het stimuleren van maatschappelijke betrokkenheid is één van de ambities van de provincies. Om invulling te geven aan deze ambitie stimuleren provincies burgerinitiatieven. Dit gebeurt zowel rechtstreeks als via overkoepelende projecten opgezet door intermediaire organisaties, bijvoorbeeld via één van de grote terreinbeheerders of een groene maatschappelijke organisatie. Overheden zijn op zoek naar nieuwe vormen van samenwerking op het gebied van groen in de stad, waarin verschillende typen actoren, zoals burgers, bedrijfsleven, nationale overheid en intermediaire organisaties een rol spelen. Met het vormgeven van nieuwe samenwerkingen tussen verschillende actoren veranderen ook de rollen en posities van betrokkenen en is er sprake van een transitie. Naast het belang dat de provincie hecht aan transitie, bijvoorbeeld door het opzetten van een programma om de gewenste transitie makkelijker te realiseren (technische transitie), is het belangrijk te weten hoe het netwerk van mensen die burgerinitiatieven mogelijk maken het beste vorm gegeven kan worden en kan worden ingezet (sociale transitie).

Een 'Transitieraamwerk' is opgesteld waarmee de betrokkenen bij het duurzaam realiseren en onderhouden van groen in de stad, op welk schaalniveau dan ook, een spiegel wordt voorgehouden. Het is opgezet om gezamenlijk te werken aan het versterken van maatschappelijke betrokkenheid door het vergroten van het aantal en de impact van groene burgerinitiatieven. Het raamwerk biedt inzicht in verschillende aspecten en draagt bij aan iteratief leren om zo het proces te versterken en te versnellen: Hoe kan er bijvoorbeeld worden samengewerkt, geleerd en gefaciliteerd op basis van gedeelde belangen? Om de geleerde lessen zo veel mogelijk vast te kunnen leggen, is bij ieder aspect doorgevraagd naar achterliggende oorzaken en factoren. Het raamwerk kan op elk gewenst moment worden gebruikt: bij de startfase, bijvoorbeeld, om te zien welke rol een betrokkene het beste kan innemen, om te monitoren en om te evalueren. Door met elkaar in dialoog te gaan en tegelijkertijd te reflecteren op elkaars in te zetten acties kunnen overheid en initiatiefnemers aan steeds betere condities voor verandering werken. Het 'Transitieraamwerk voor bottom-up initiatieven', weergegeven in figuur 3.1, is gebaseerd op de transitietheorie, zoals deze in hoofdstuk 2 is beschreven en op de methodiek die succesvol is ingezet voor het monitoren en evalueren van de ontwikkeling van kennis- en innovatiesystemen in Greenportregio's¹ en kenniswerkplaatsen (Geerlink-Eijff en Dijkshoorn-Dekker, 2015; Beers et al., 2012).

¹ De methodiek ontwikkeld voor de Greenportregio's is bedoeld om in dialoog te gaan met verschillende partijen over hoe zich te kunnen organiseren om gezamenlijk te werken aan het

In deze studie maken we onderscheid tussen een programma, project en een initiatief. Verschillende actoren spelen hierbij een rol zoals provincies, gemeenten, ondernemers en burgers. Samenwerking tussen de verschillende actoren is essentieel om daadwerkelijk de inzet van burgerinitiatieven tot een succes te maken. Hierbij hoeven de belangen van de verschillende actoren niet gelijk te zijn. Zo kunnen actoren bijvoorbeeld verschillen in de mate van urgentie (noodzaak zien om bij te dragen aan groen in de stad), qua motief (waaraan groen een bijdrage levert) en de mate van betrokkenheid. Om burgerinitiatieven gezamenlijk te realiseren, is het wel van belang om te weten in hoeverre de doelen van de verschillende actoren op elkaar aansluiten. De kans dat de doelen gerealiseerd worden en de gewenste transitie optreedt (effect) neemt toe als zowel initiatieven, projecten en programma's zich in dezelfde richting ontwikkelen en op deze manier elkaar versterken (Klerkx en Leeuwis, 2009). Het netwerk van stakeholders dat een rol speelt bij het initiëren van burgerinitiatieven is schematisch weergegeven in het midden van figuur 3.1.

Het 'Transitieraamwerk voor bottom-up initiatieven' in figuur 3.1 bestaat uit vijf kritische aspecten die van belang zijn voor de transitie naar meer maatschappelijke betrokkenheid bij de realisatie en het beheer van groen in de stad (Dijkshoorn-Dekker en van Os, 2015; Geerling-Eijff en Dijkshoorn-Dekker, 2015). De vijf kritische aspecten zijn visie en agenda, betrokkenheid en rol van actoren, middelen, concrete activiteiten, en iteratief leren. Het Transitieraamwerk biedt niet alleen inzicht in het separaat functioneren van de verschillende aspecten, maar maakt ook de integratie van deze aspecten binnen het transitieproces en hun invloed op samenwerking tussen de verschillende actoren inzichtelijk.

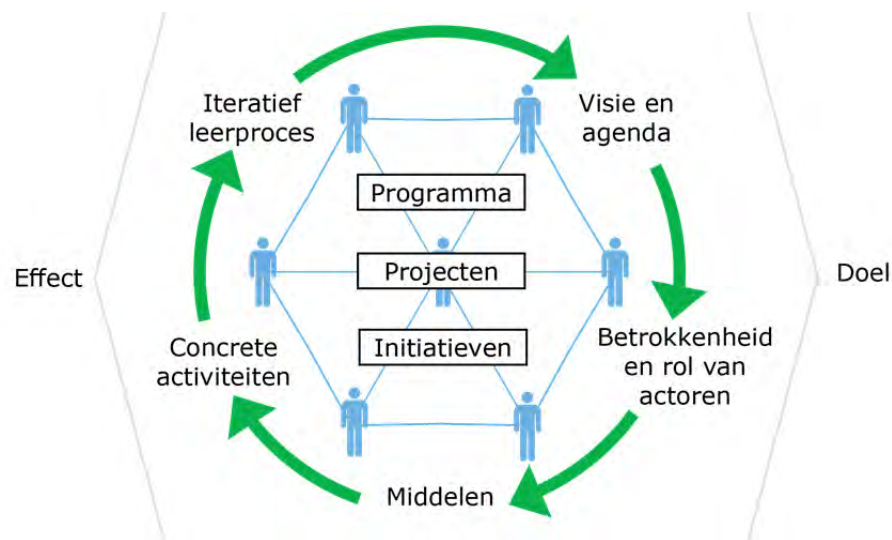
Om de burgerinitiatieven in de verschillende regio's te kunnen monitoren om zo de maatschappelijke betrokkenheid bij groen in de stad te vergroten, is aan de vijf aspecten op de volgende wijze verder invulling gegeven:

1. Visie en agendering van de provincie, de initiatiefnemer en de andere betrokkenen. Een breed gedragen provinciale dan wel gemeentelijke visie op het stimuleren van burgerinitiatieven (vergroten maatschappelijke betrokkenheid) draagt bij aan het vergroten van de kans op een gewenste transitie.

---

versterken van innovatiekracht en leercultuur van bedrijven en ondernemers, binnen de sector en in de regio om te komen tot succesvolle innovaties.

2. Mate van betrokkenheid van actoren en hun rol. Urgentie bij stakeholders is essentieel. Door duidelijkheid te hebben over de verwachtingen en rollen van de verschillende actoren neemt de kans op een succesvol burgerinitiatief toe.
3. Mate waarin financiële en niet financiële middelen (instituten, kennis) beschikbaar zijn, gekoppeld aan het burgerinitiatief voor meer groen in de stad.
4. Aantal concrete activiteiten (inclusief communicatie). Door een toename van het aantal succesvol gerealiseerde initiatieven en de communicatie hierover neemt de maatschappelijke betrokkenheid toe.
5. Mate waarin er een iteratief leerproces is. Hierbij staat het iteratief leerproces voor het structureel voortbouwen op geleerde lessen en ervaringen. Hieronder vallen het proces van samenwerking (samenwerkingssystematiek), borging en toepassing van nieuwe kennis (inhoud) (Dijkshoorn-Dekker en van Os, 2015).

Figuur 3.1 Transitieraamwerk voor bottom-up initiatieven

Door deze aspecten vanuit het oogpunt van de verschillende betrokkenen op elk relevant niveau te bekijken, wordt zichtbaar waar bottom-up initiatieven

tegenaan lopen. Op basis hiervan kan logisch beargumenteerd worden hoe initiatieven beter gestimuleerd kunnen worden. Met andere woorden, door de initiatieven vanuit het perspectief van verschillende stakeholders op elk relevant niveau systematisch te analyseren, worden verbeterpunten duidelijk. Deze punten kunnen door verschillende stakeholders worden opgepakt en bovendien kunnen de geleerde lessen door de verschillende stakeholders in andere vervolgotrajecten gebruikt worden.

Gebaseerd op het Transitieraamwerk is een vragenlijst en een bijbehorende quickscan uitgewerkt, waarmee de dialoog met verschillende betrokkenen kan worden aangegaan. Door (regelmatig) met elkaar in dialoog te gaan, ondersteunt het de betrokken actoren in hun zoektocht naar hun rol en biedt het handelingsperspectief. De vragenlijst dient als handleiding voor gesprekken met verschillende stakeholders op het gebied van groen in de stad en gaat in op de vijf belangrijke aspecten van het transitieraamwerk. De vragenlijst wordt afhankelijk van de ondervraagde stakeholder aangepast. Een basisvragenlijst is hieronder weergegeven.

Basisvragenlijst die als handleiding dient voor gesprekken met verschillende stakeholders op het gebied van groen in de stad (gebaseerd op Beers et al., 2012; Geerling-Eiff en Dijkshoorn, 2015).

- Wat zijn de *ambitie en doelstellingen* van het programma/project/initiatief op het gebied van groen in de stad (bottom-up initiatieven)?; Hoe luidt de visie? Hoe zijn de doelen geformuleerd? Hoe zit groen in de doelstelling? Aan welke doelen is groen gekoppeld (klimaat, aantrekkelijkheid, gezondheid, voedsel)?
- Is de visie zichtbaar in de uitvoeringsstrategie en realisatie van groen in de stad?;
  - Is in de strategie groen al genoemd om doelen te halen?
- Welke is er gekozen? Hoe is deze uitgerold?
- Welke *partijen en actoren* zijn betrokken (bedrijven, maatschappelijke organisaties, overheden, gemeenten, burgers, etc.)?;
  - Wat zijn de doelen van partijen en hun randvoorwaarden voor participatie?
  - Is er een rolverdeling afgesproken (wie pakt wat op)?
  - zijn er voldoende partijen en actoren betrokken of wordt er bepaalde betrokkenheid gemist (en waarom)?
  - Hoe wordt betrokkenheid van verschillende partijen gestimuleerd?

-
- Welke *middelen* zijn beschikbaar voor groene initiatieven (geld, menskracht, kennis, anders) en dragen andere partijen/actoren hier ook aan bij? Zo ja, hoe ziet de verdeling er dan uit?
  - Welke *concrete activiteiten* zijn afgesproken/worden opgepakt met de beschikbare middelen? Op basis van welke criteria (bijvoorbeeld gelinkt aan groen in de stad) worden keuzes binnen de beschikbare middelen gemaakt?
  - Met betrekking tot het *iteratief leerproces*:
    - Welke resultaten zijn behaald? Wat wordt er gemeten ten aanzien van inzet van middelen, ten aanzien van resultaten?
    - Hoe worden de resultaten gecommuniceerd, dat wil zeggen: worden de resultaten benut door de doelgroepen en doordat de doelgroepen zien dat het werkt, ontstaan er (weer) nieuwe initiatieven?
    - Wat is het zicht op de continuïteit van het programma/project/initiatief? Moet het jaarlijks opnieuw bekeken worden hoe en of men door kan of hebben alle partijen uitgesproken dat ze verder willen met de aanpak zodat het proces zich verder kan ontwikkelen en mogelijk kan uitbreiden?
    - Wat zijn de do's en don'ts van deze aanpak, is er één aanpak per programma/project/initiatief of zijn er veel verschillende sporen? Sterke en zwakke punten. Wat kunnen anderen van deze aanpak leren?

Door de verschillende betrokken stakeholders deze vragenlijst voor te leggen wordt inzicht verkregen in de status van het transitieproces van het huidige naar het toekomstige regime.

Een praktisch handvat voor stakeholders om met elkaar in dialoog te gaan, kan de onderstaande quickscan vormen (tabel 3.1). Hiermee is het mogelijk om op een snelle manier inzicht te krijgen hoe de verschillende initiatieven, projecten, programma's op elkaar aansluiten qua beoogde doelen en effecten. Bij elk kritisch aspect van het transitieraamwerk worden verschillende wegingsfactoren genoemd. Op deze manier kan een stakeholder vanuit zijn of haar perspectief de belangrijkste wegingsfactoren omcirkelen die betrekking hebben op het realiseren van groene burgerinitiatieven. Vervolgens kunnen stakeholders onderling de dialoog met elkaar aangaan, op elkaar reflecteren en van elkaar leren. De quickscan is dynamisch. Dat wil zeggen dat het afhankelijk van het initiatief, het project of het programma aangevuld kan worden met andere belangrijke wegingsfactoren of stakeholders.

Tabel 3.1 Quickscan als basis voor dialoog tussen verschillende stakeholders betrokken bij groene initiatieven in de stad.

Quickscan als basis voor dialoog tussen stakeholders betrokken bij groene initiatieven in de stad		Naam stakeholder:					
Aspecten Transitie- raamwerk	Deelaspecten	Wegingsfactoren behorende bij de vijf aspecten van het transitieraamwerk					
Visie en agenda	Urgentie bij participanten	provincie	gemeente	ondernemers	maatschappelijke organisatie	burgers	...
	Motief voor groen in de stad (macro)	biodiversiteit	gezondheid	waterberging	sociale cohesie	ruimte kwaliteit	...
		sociale veiligheid	recreatie	klimaatadaptatie	participatie	draagvlak	...
	Motief voor groen in de stad (micro)	beleven	bewegen	spelen	tuinieren	geld verdienen	...
kijken		leren	netwerken	...	...	...	
Stakeholders	Rol van actor						
	Provincie	afwachtend	deelnemend	verbindend	trekkend	aanjagend	afwijzend
	Gemeente	afwachtend	deelnemend	verbindend	trekkend	aanjagend	afwijzend
	Ondernemers	afwachtend	deelnemend	verbindend	trekkend	aanjagend	afwijzend
	Maatschappelijke organisatie	afwachtend	deelnemend	verbindend	trekkend	aanjagend	afwijzend
	Burger	afwachtend	deelnemend	verbindend	trekkend	aanjagend	afwijzend
	...	afwachtend	deelnemend	verbindend	trekkend	aanjagend	afwijzend
Middelen	Middel	geld	grond	wet- en regelgeving	menskracht	kennis	...
Concrete activiteiten	Protocol voor indiening	duidelijk loket waar je met ideeën/voorstellen terecht kunt	beoordelingscommissie aanwezig	selectiecriteria aanwezig	nee	...	...
	Concrete projecten/initiatieven	ja, ingezet met subsidie	ja, ingezet zonder subsidie/zichzelf bedruipend	nee	...	...	...
Iteratief leren	Communicatie	verplicht	vrijblijvend	...	...	...	...
	Doel	informerend	opschalend	...	...	...	...
	Vorm	rapportage	flyer	lokaal blaadje	film	bijeenkomst	...
	Bereik	projectniveau	wijkniveau	deelgemeenteniveau	gemeenteniveau	provincieniveau	...
	Continuïteit	eenjarig	meerjarig	onbepaalde tijd	...	...	...
	Interactie stakeholders	programmaniveau	projectniveau	initiatiefniveau	...	...	...

Toelichting: Omcirkel één of meerdere wegingsfactoren per deelaspect.

Bevindingen en analyse

4

In drie verschillende provincies zijn met verschillende stakeholders interviews gehouden met betrekking tot een groen burgerinitiatief. De verschillende stakeholders waren provincies, gemeenten, maatschappelijke organisaties en burgers. De interviews hebben plaatsgevonden in september en oktober 2016. Hiervoor is gebruik gemaakt van het dialooginstrument beschreven in hoofdstuk 3, waarbij 5 aspecten zijn langsgelopen. In paragraaf 4.1 worden eerst de groene burgerinitiatieven kort geïntroduceerd. Vervolgens worden de belangrijkste bevindingen en analyse beschreven in paragraaf 4.2. De uitgebreide bevindingen per aspect per initiatief gezien vanuit het gezichtspunt van verschillende stakeholders zijn weergegeven in bijlage 1.

4.1 Groene burgerinitiatieven

Provincie Groningen

Programma: Nog geen programma burgerparticipatie groen in de stad
Initiatief: 'Groene Wandelroutes'

Groene Wandelroutes

Groene Wandelroutes is een initiatief om vier groene wandelroutes vanaf de rand van de stad het centrum in te leiden, als zogenoemde 'groene vingers'. De route die als eerste uitgewerkt wordt, heeft als doel speelruimten te creëren en met elkaar te verbinden voor groot en klein. Het initiatief bevindt zich in de ontwerpfase. Op 6 juni 2015 is op de G1000-burgerbijeenkomst 'Groene Wandelroutes' van alle projecten die de stad beter en mooier maken hoog geëindigd (www.g1000groningen.nl). Het initiatief 'Groene Wandelroutes' staat (september 2016) los van provinciaal en gemeentelijk beleid en heeft ook nog geen budget voor realisatie. Zowel de provincie als de gemeente Groningen geven wel aan dat zij het een aantrekkelijk initiatief vinden omdat het inzet op de verbinding van stad en platteland.

Provincie Flevoland

Programma: Programma Nieuwe natuur (provincie Flevoland, 2013)
Project (organisatie): Flevo-landschap: Norderwold Eemvallei project
Initiatief (eenpitter): Mijn stukje natuur

Mijn stukje natuur

Het initiatief 'Mijn stukje natuur' biedt de mogelijkheid om aanspraak te maken op een eigen stukje ruimte en vrijheid. Een plek waar je volledig tot rust kan komen, waar je kunt ontsnappen aan de dagelijkse hectiek en waar je met jouw stukje natuur alles kan laten en doen wat je wilt. Je mag bijvoorbeeld bomen planten, bloemen zaaien, een paddenpoel aanleggen en een hutje van biologische gebiedseigen materialen maken. Het initiatief is door een freelance boswachter als idee voor subsidie ingebracht bij de provincie onder de naam 'vierkante meter natuur' en is vervolgens geadopteerd door het Flevo-landschap. De 'stukjes natuur' zijn gesitueerd in twee verschillende openbaar toegankelijke gebieden in eigendom van het Flevo-landschap, het Larserbos bij Lelystad (ongeveer 5 ha) en het Pampushout vlakbij Almere Poort (ongeveer 5 ha). Daarnaast is de initiatiefneemster in overleg met de gemeente Almere om daar ook nog een stuk grond voor 'Mijn stukje natuur' te verkrijgen. De initiatiefneemster pacht het land van het Flevo-landschap om 'stukjes natuur' uit te geven. Het is mogelijk een eigen stukje natuur van 2.000 m² voor minimaal twee jaar te huren. Aan het beheren van deze stukjes natuur zijn door het Flevo-landschap voorwaarden verbonden. Middels de website van het initiatief worden ideeën aangereikt voor invulling van het stukje grond. De initiatiefneemster geeft aan dat ze het meest gelukkig wordt als zij ieder een klein stukje natuur kan laten ervaren en als zij een stukje natuur in het hart kan laten landen van mensen.

Provincie Zuid-Holland

Programma: Provinciaal Meerjarenprogramma Groen 2016-2019

Project: Groen Dichterbij van IVN

Initiatief: De Zeeheldentuin

De Zeeheldentuin

In tegenstelling tot de gekozen initiatieven in de provincies Flevoland en Groningen bevindt de Zeeheldentuin in de provincie Zuid-Holland zich midden in een sterk verstedelijkt gebied. De tuin is gesitueerd in een 'stenen wijk' in Den Haag op de plek van een afgebrande school. Hier zouden eerst tien huizen komen, maar de buurtbewoners wilden meer groen en zagen een kans voor dit terrein. Het werd een groen voor rood opgave. Het initiatief wordt getrokken door zes burgers. Als bestuur van de tuin hebben zij destijds onderhandelingen gevoerd met de gemeente om op een aangewezen plek voor woningbouw een mogelijkheid voor een openbare speeltuin en voor groentetuintjes te creëren. In 2012 had het initiatief het geld bij elkaar om de grond aan te kopen. Dit geld is afkomstig van goede doelen en bestaat uit een lening. Deze moet in 20 jaar worden afgelost. De Zeeheldentuin wil een oase van groen zijn in het hart van het Zeeheldenkwartier. Er is onder andere ruimte om te spelen, er zijn (picknick)bankjes, een fontein voor de ouderen en er zijn 90 moestuintjes. Deze tuintjes worden elk jaar aan anderen verhuurd. De huurders helpen tweemaal per jaar met onderhoud. De tuin draagt bij aan meer groen in het Zeeheldenkwartier en biedt buurtbewoners een plek om te ontmoeten, te ontspannen en te genieten. De tuin biedt naast de mogelijkheid tot productie van lokaal voedsel in de stad, ook mogelijkheden voor educatie. Het is een plaats om ook gezamenlijke verantwoordelijkheid bij te brengen. Er zijn spelregels waar ieder zich aan moet houden.

De Zeeheldentuin is één van de iconoprojecten die ondersteund wordt vanuit het programma 'Groen Dichterbij'. Dit programma wordt getrokken door IVN, een landelijk instituut, en gefinancierd vanuit het Meerjarenprogramma Groen 2016-2019 van de provincie. Het programma 'Groen Dichterbij' ondersteunt en versterkt de groeiende beweging van mensen die samen aan de slag gaan met een groen buurtproject en beoogt vele groene initiatieven vanuit de 'onderstroom' naar de 'bovenstroom' te tillen. Het gaat over sociale cohesie, groen, plekken met meerwaarde, re-integratie, biodiversiteit, dus meervoudige waardecreatie op de plek van het initiatief.

4.2 Toepassing dialooginstrument

4.2.1 Algemeen

Alle drie de provincies zijn het erover eens dat de provinciale ambitie voor meer maatschappelijke betrokkenheid een nieuwe manier van handelen is die experimenteeruimte vereist. Hierbij mogen naast het behalen van successen ook fouten gemaakt worden. Het gaat immers om een relatief nieuwe manier van de overheid om creativiteit en inspiratie bij burgers aan te moedigen. Alhoewel dit per provincie verschillend is, kunnen burgers ondersteuning krijgen onder andere in de vorm van subsidie als zij een positieve bijdrage kunnen leveren aan het op een of andere manier betrekken van mensen bij de groen in de stad.

De ervaring die opgedaan is met het betrekken van burgers bij meer groen in de steden is per provincie verschillend. Dit geldt ook voor de knelpunten waar zij tegenaan lopen in het stimuleren van groene burgerinitiatieven. Knelpunten bevinden zich op verschillende schaalniveaus zowel op provinciaal, gemeentelijk als op initiatiefniveau.

4.2.2 Groene wandelroutes - Groningen

Visie en agenda

De provincie Groningen heeft een provinciaal budget voor groene burgerinitiatieven, waarbij de focus ligt op het landelijk gebied. Inzetten op burgerparticipatie is nieuw voor de provincie. Er wordt geëxperimenteerd met deze nieuwe manier van werken. Hierbij staat centraal dat het om het bottom-up ophalen van initiatieven gaat, waarbij het van belang is dat het eigenaarschap volledig bij de initiatiefnemers ligt. In 2016 wordt door de provincie nog niet ingezet op het realiseren van groen in de stad middels burgerinitiatieven. De intentie is er wel om verbindingen te leggen tussen rurale natuurgebieden en stadsnatuurgebieden, wat in deze provincie voornamelijk betrekking heeft op de stad Groningen.

Betrokkenheid en rol van actoren

Zowel de provincie als de gemeente Groningen zijn nog zoekende naar hun rol in het kader van groen in de stad, waarin de samenwerking tussen overheid en burgers centraal komt te staan. De provincie heeft in haar huidige,

---

voornamelijk traditionele rol, nog niet veel te maken gehad met groen in de stad. De gemeente Groningen is zich ervan bewust dat ze een meer communicerende en faciliterende rol krijgt (meer procesgericht), waarbij burgers centraal staan.

Concrete activiteiten en iteratief leren

Vanaf de G1000-burgerbijeenkomst heeft het burgerinitiatief 'Groene Wandelroutes' geworsteld om het idee verder uit te kunnen rollen. Het initiatief was hierbij met name op zoek naar ondersteuning bijvoorbeeld op het gebied van informatie en mogelijke subsidies. Het groepsinterview dat in het kader van dit onderzoek georganiseerd was, bleek vervolgens een eyeopener te zijn voor zowel de provincie, de gemeente als voor het initiatief. De partijen waren niet eerder over dit onderwerp met elkaar in gesprek geweest. Ook heeft het interview tot nadenken aangezet over de mogelijke rol van de provincie en de gemeente bij bottom-up burgerinitiatieven en hun onderlinge samenwerking op groen in de stad.

Middelen

Uit het gesprek met de provincie, de gemeente en het initiatief kwamen twee belangrijke knelpunten naar voren waar het initiatief 'Groene Wandelroutes' tegenaan liep. Er was geen duidelijk aanspreekpunt aanwezig bij de gemeente (nog bij een andere overheidsinstantie) waar het initiatief terecht kon voor ondersteuning. Ook was er op dat moment nog geen gecoördineerde samenwerking aanwezig tussen de provincie, de gemeente en andere belangrijke stakeholders om groene burgerinitiatieven in de stad te stimuleren. Tijdens het interview werd duidelijk dat voor burgers de gemeente het meest voor de hand liggende loket is voor ondersteuning van groene burgerinitiatieven. Waar de gemeente verantwoordelijk is voor het groen en de recreatieve activiteiten in de stad, concentreert de provincie zich op burgerinitiatieven in relatie tot natuur/groen om de stad. Hoewel de gemeente niet direct financiering beschikbaar heeft, zet de gemeente wel in op het opleiden van mensen binnen de gemeente met de juiste vaardigheden voor stakeholdercommunicatie. Dit is ook een nieuwe vaardigheid die gevraagd wordt bij het werven van nieuwe medewerkers voor de gemeente. Dit zijn zeker ontwikkelingen in de richting van het vergroten van meer maatschappelijke betrokkenheid bij het realiseren en invullen van groen in de stad.

4.2.3 Mijn stukje natuur - Flevoland

Visie en agenda

De provincie Flevoland heeft met haar programma 'Nieuwe natuur' voor een bottom-up benadering gekozen. Er is subsidie beschikbaar voor burgerinitiatieven die bijdragen aan nieuwe natuur zowel aan de rand van steden als op het platteland. De initiatieven dienen zich na een periode van tien jaar zelf te kunnen bedruipen. Op deze manier wordt er een programma gerealiseerd waarbij duurzame natuurontwikkeling tot stand komt. Deze nieuwe manier van het betrekken van burgers bij het realiseren van nieuwe natuur bracht voor de provincie nieuwe uitdagingen met zich mee. Deze uitdagingen lagen op het gebied van:

- de verdeling van verantwoordelijkheid tussen de overheid en het initiatief,
- de beschikbaarheid aan grond,
- de nadelen verbonden aan een organisatievorm voor een burgerinitiatief,
- het beoordelen van ingediende initiatieven op hun bijdrage aan vergroten van maatschappelijke betrokkenheid,
- de aansluiting van overheidsprocedures en bestaande regelgeving.

Betrokkenheid en rol van actoren

De zoektocht naar de rol van de overheden in het stimuleren van burgerinitiatieven is een uitdaging. Tot waar reikt bijvoorbeeld de verantwoordelijkheid van de provincie en wanneer en onder welke condities laat je de verantwoordelijkheid over aan anderen. Immers, als de provincie de verantwoordelijkheid neerlegt bij het burgerinitiatief en deze haar verantwoordelijkheid ook oppakt, is het onduidelijk welke rol de overheid nog heeft of zou moeten hebben. Bijvoorbeeld op welke wijze zouden zij het initiatief het beste kunnen faciliteren. Overheden moeten vertrouwen hebben en uitspreken in haar burgers, wat betekent dat overheden zich moeten aanpassen. Dit is op zich al een uitdagend traject.

Middelen

De behoefte aan grond binnen het programma 'Nieuwe Natuur' werd opgelost door burgerinitiatieven te koppelen aan terreinbeherende organisaties, die ook een idee voor subsidie hadden ingediend. Het Flevo-landschap maakte het voor het initiatief 'Mijn stukje natuur' mogelijk om land te pachten middels een beheerovereenkomst. Ook deze samenwerking tussen het Flevo-landschap en het initiatief bracht nieuwe uitdagingen met zich mee. De actoren hadden

verschillende opvattingen over wat er nodig is voor publieke betrokkenheid bij de natuur en over de vraag of het initiatief wel goed onderbouwd was in haar plan van aanpak en verdienmodel. De risico's van het verhuren van stukjes land zijn voor rekening van het burgerinitiatief en niet voor de eigenaar van de grond. Risico's kunnen zijn het aanrichten van schade aan het land, het gebruik voor andere doeleinden, bijvoorbeeld houtopstand voor de kachel, en het achterlaten van afval. Daarnaast blijft voor de stukjes land ook de wet van openbaar toegankelijke ruimte van kracht. Het blijft hierdoor onduidelijk of het gevoel voor natuur van de burgers zal toenemen met het huren van een stukje land.

Welke organisatievorm heeft een burgerinitiatief? Het kan een private onderneming, een stichting of nog een andere vorm hebben. De organisatievorm heeft effect op risico's die de initiatiefnemer loopt, en op ondersteuning die overheden kunnen geven. In de praktijk blijkt dat het ingewikkeld is om hier mee om te gaan. Er zijn verschillende regelingen voor private en publieke ondernemingen, waarbij minder ondersteuning wordt gegeven aan de private sector. Als je als burgerinitiatief bijdraagt aan het creëren van publieke waarden en daarmee ook publieke overheidstaken kunt uitvoeren, verwacht een initiatief daar extra ondersteuning voor te krijgen vanuit de overheid. Dit blijkt zeker niet vanzelfsprekend te zijn.

In de praktijk zullen de beschikbare middelen van de provincies iedereen aantrekken die ideeën heeft en op zoek is naar ondersteuning. Dit kunnen bijvoorbeeld ook agrariërs zijn die op zoek zijn naar subsidie voor hun bedrijf. Het is onduidelijk op welke argumenten sommige ideeën uitgesloten worden en andere niet en wat de criteria moeten zijn. In provincie Flevoland werd de oplossing gevonden door het aan elkaar koppelen van verschillende initiatieven, en niet door het bij voorbaat uitsluiten van partijen.

Concrete activiteiten

De selectieprocedure van de ingediende initiatieven nam anderhalf jaar in beslag voordat de burgers uiteindelijk aan de slag konden met hun initiatief. Eén van de initiatieven die subsidie heeft ontvangen en die wij in het kader van ons onderzoek nader hebben bekeken is het initiatief 'Mijn stukje natuur'. In tegenstelling tot Groningen is er in deze casus direct contact tussen de trekker van het burgerinitiatief en de provincie. Dit ligt ook voor de hand aangezien de budgetten op provinciaal niveau beschikbaar zijn gesteld. De gemeente is er

later zelf door het initiatief bij betrokken. Daarbij komt dat tussen de gemeente Almere en de provincie Flevoland de lijntjes kort zijn als het gaat over groen in en om de stad en het platteland.

Iteratief leren

Overheidsprocedures en bestaande regelgeving waren een leermoment voor de provincie. In de provincie Flevoland duurde het anderhalf jaar van indiening tot het startsein voor uitvoering van het burgerinitiatief. De voornaamste twee redenen hiervoor waren:

1. Burgers hadden onvoldoende nagedacht over allerlei aspecten die meegenomen hadden moeten worden in de uitwerking van hun initiatief om het idee ook uiteindelijk te kunnen realiseren. Voorbeelden hiervan zijn dat de ideeën niet waren ingepast binnen wettelijke kaders, dat het verdienmodel niet was uitgewerkt en dat niet duidelijk was wat het betekent als het gaat om gehuurde grond dat misschien wel eigendom lijkt maar tegelijkertijd ook openbaar toegankelijk is.
2. Het ophalen van burgerinitiatieven was nieuw voor de provincie en paste niet onder bestaande regelingen of procedures, zodat nieuwe procedures gemaakt moesten worden. Hierdoor kwam het voor dat niet altijd de juiste mensen met de juiste capaciteiten binnen de provincie betrokken waren bij de uitvoering van het programma. De nieuwe manier van werken was ook onbekend voor de provincie medewerkers, wat leidde tot vertraging van de selectieprocedure. Ook gelden er andere regels voor publieke sectoren en stichtingen, hier moet een burgerinitiatief, zoals 'Mijn stukje natuur', wel mee kunnen omgaan. Een leerpunt hiervan is dat dat het aanpassen van bestaande structuren aan de nieuwe manier van werken tijd nodig heeft.

4.2.4 Zeeheldentuin – Zuid-Holland

Visie en agenda

Om burgerinitiatieven voor meer groen in en om de stad te realiseren staat de Provincie Zuid Holland, in vergelijking met de Provincie Flevoland, op iets meer afstand van de burgerinitiatieven. De provincie Zuid-Holland stimuleert participatie op basis van de beleidsvisie Groen. Dit doet de provincie door samenwerking met een groot aantal lokale en regionale partijen - overheden, instellingen en bedrijven te versterken. De provincie stimuleert de burgerinitiatieven niet rechtstreeks, maar via een van de samenwerkingspartners. Draagvlak van burgers voor groen in en om de stad is

---

voor hen essentieel voor het behoud en de verbetering van de groene omgeving in Zuid-Holland om zo een betere kwaliteit van leven te realiseren. De provincie is vooral geïnteresseerd in waar burgerinitiatieven tegenaan lopen. Uit de analyse van de interviews blijkt dat de uitdagingen voor de toekomst voornamelijk liggen op het vlak van:

- behoud van stabiel en capabel kader voor het initiatief
- financiering van het initiatief
- draagvlak in de maatschappij voor het initiatief
- burgerinitiatieven dragen betaald bij aan overheidstaken
- komen tot een integrale aanpak.

Betrokkenheid en rol van actoren en concrete activiteiten

Het stichtingsbestuur van de Zeeheldentuin is er in geslaagd met onderhandelingen en het maken van plannen de Zeeheldentuin succesvol te realiseren. Zij zien hun rol als aanjager en oprichter van de tuin als beëindigd. Een nieuwe fase van beheer is aangebroken om de tuin goed te onderhouden, de spelregels te handhaven en op een inspirerende manier bewoners en gebruikers bij de tuin te betrekken om zo een gezamenlijke verantwoordelijkheid bij te brengen. Op deze manier ontstaat er een plek om elkaar te ontmoeten, te ontspannen en te genieten en een plek voor meer bewustwording en educatie. Dit vereist bestuurders met andere capaciteiten, zoals communiceren en beheren, in vergelijking met de huidige bestuurders. Het vinden van deze mensen is nog niet zo eenvoudig. Daarbij speelt ook een rol dat in het verleden er een lening is afgesloten om de grond aan te kopen. De Stichting is hiervoor hoofdelijk aansprakelijk, wat inhoudt dat het lastig is om nieuwe bestuursleden te vinden die deze aansprakelijkheid ook op zich willen nemen of hiervoor ook willen zorgdragen.

Het initiatief is opgezet voor meer leefbaarheid in de buurt, een plek om elkaar te kunnen ontmoeten, te kunnen ontspannen en te genieten. Niet iedereen gaat er ook op deze manier mee om. Er zijn bijvoorbeeld gebruikers van de tuin die zich niet aan de spelregels houden door de plek te gebruiken als hangplek en geluidsoverlast veroorzaken of kinderen die zich vervelen en daardoor spullen in de tuin kapot maken. Ook zijn er, nadat de Zeeheldentuin was gerealiseerd, nieuwe huurhuizen gebouwd aanliggend aan de tuin. Deze bewoners kunnen als zij willen van het groen genieten vanaf hun balkon, maar zij kunnen ook last hebben van geluidsoverlast van ongewenst gedrag van gebruikers van de tuin. Als deze bewoners meer bij de tuin betrokken hadden

kunnen worden, hadden zij meer de verantwoordelijkheid gevoeld om onder andere gebruikers aan te spreken op het gebruik van de tuin. Een optie was geweest iets over de betrokkenheid bij de Zeeheldentuin op te nemen in het huurcontract.

Het burgerinitiatief heeft geen behoefte aan overheidssteuning op het gebied van informatie en instructies hoe zij alles verder kunnen vormgeven. Het initiatief is ervan overtuigd dat burgerinitiatieven als partner of mede-uitvoerder kunnen bijdragen aan de leefbaarheid in de stad. Het is gewenst dat de overheid, en dan meer specifiek de gemeente, als kerntaak een regisserende rol heeft en minder een uitvoerende. De provincie is voor het initiatief niet zo relevant en ver op afstand aanwezig. Een belangrijke taak die de overheid op zich kan nemen en die van belang is voor de initiatiefnemer is het ondersteunen van workshops en netwerkplatforms, waarbij goede groene burgerinitiatieven en potentiële investeerders elkaar op regelmatige basis, misschien jaarlijks, kunnen ontmoeten.

Middelen

Hoewel het initiatief voornamelijk streeft naar het vergroten van de leefbaarheid in het gebied door meer groen aan te brengen en winst een ondergeschikt doel is, worden zij geconfronteerd met het huidige verdienmodel. Het bestuur heeft geleerd dat er een meer op winst gebaseerde aanpak nodig is voor groene burgerinitiatieven. In het verleden is er een lening afgesloten om de grond aan te kopen van de tuin. Ze moeten het nu hebben van sponsoring, opbrengsten van het verhuren van tuintjes en vrijwilligers die meehelpen. Ze hebben geen geld voor extra helpende handen. Doordat de grond ook als privé-eigendom wordt aangemerkt, kan er geen aanspraak gemaakt worden op overheidssteun voor publieke initiatieven, zoals de aanschaf van een waterpomp. Dit wordt door het initiatief als onlogisch gezien aangezien het initiatief bijdraagt aan de maatschappelijke waarden voor de stad, waarvoor ook belastinggeld wordt betaald.

Een idee is ook om groene burgerinitiatieven de concurrentie met elkaar te laten aangaan. De beste initiatieven kunnen tot uitvoering worden gebracht met publiek geld dat beschikbaar is voor aanleg en onderhoud van het groen in de stad. Ideaal hierbij zou zijn als de maatschappelijke waarde van de initiatieven inzichtelijk gemaakt kan worden en vervolgens ook beloond wordt. Initiatieven, zoals de Zeeheldentuin, vergroten de maatschappelijke waarde

---

van het groen in de stad. Groen in de stad is een gemeentelijke taak. De door het initiatief gerealiseerde waarde zou op vergelijkbare wijze ondersteuning moeten krijgen als de maatschappelijke waarde gecreëerd door de overheid. MAEX en TEEB stad zijn voorbeelden van mogelijke dialoog tools die hiervoor gebruikt kunnen worden. De nationale overheid zou dan de taak als beheerder van deze dialoogtools op zich kunnen nemen. Met deze aanpak zouden verzekeraars, fondsen en certificering van industrie moeten samenwerken.

Iteratief leren

In de provincie Zuid Holland is de ervaring dat groene burgerinitiatieven vaak gebaseerd zijn op toevalligheden en de trekkers vaak hoog opgeleid zijn en zeer goed kunnen onderhandelen. Op deze manier brengen zij nieuwe ideeën naar voren over hoe groen in de stad een bijdrage kan leveren aan de leefbaarheid.

Zowel het burgerinitiatief als de provincie en IVN lopen ertegenaan dat er veel hokjes zijn binnen een gemeente en andere overheidsinstanties. Dat maakt het lastig om de juiste persoon te pakken te krijgen. Binnen de provincie is het beleid, relevant voor burgerinitiatieven, verdeeld over meerdere afdelingen. Hierdoor is het voor de provincie niet makkelijk een visie neer te zetten die de verbinding maakt tussen de verschillende onderdelen. Een voorbeeld is het schrijven van een omgevingsvisie. Deze visie omvat meerdere onderdelen zoals mobiliteit, groen en energie. Voor de formulering van deze visie is informatie en ervaring van meerdere bottom-up initiatieven nodig (burgerinitiatieven). Op dit moment ontbreekt het de provincie aan informatie en ervaring uit de verschillende initiatieven op groen die er zijn.

Conclusies en aanbevelingen

5

A photograph of a lush vertical garden on a building facade. The garden is composed of various green plants and purple flowers, growing in a series of horizontal planters. The building has large windows with dark frames. A large white number '5' is overlaid on the right side of the image, enclosed in a thin white circle.

Om in te spelen op de kansen die groen biedt voor de uitvoering van de doelen van de verschillende stakeholders in de stad, is de provincie op zoek naar handelingsperspectieven. Op basis van de onderzochte burgerinitiatieven komen we tot de volgende conclusies en aanbevelingen voor provincies.

Overheid van projectleider naar projectondersteuner

Het blijkt een uitdaging te zijn voor overheden om burgers verantwoordelijk te laten zijn voor de aanleg van groen in de stad. Zelf als burgers goede intenties hebben en extreem gemotiveerd zijn, wordt vaak begonnen zonder plan of strategie, zonder rekening te houden met eventuele risico's en zonder een realistisch idee van de bijkomende hoeveelheid werk en benodigde budgetten. Verantwoordelijkheden kunnen dus niet van de een op de andere dag in zijn geheel neergelegd worden bij de burgers. Overheden hebben hierin een belangrijke rol middels het geven van ondersteuning en advies. Zij beschikken over veel waardevolle kennis en ervaring met betrekking tot de aanleg en het beheer van het groen in de stad die ingezet kan worden bij het begeleiden van dit soort processen. Hierbij is het van belang dat overheden daarbij ook kritisch blijven kijken naar hun eigen rol. Door continu te blijven reflecteren op de invloed van de door hen ingenomen rol bij het al dan niet tot stand komen van burgerinitiatieven kan, indien nodig, deze rol tijdig aangepast worden aan de nieuwe behoeften die het initiatief heeft.

Eén afdelingsoverstijgend contactpunt voor burgerinitiatieven

Overheden handelen vaak niet als één organisatie. Ze zijn opgedeeld in eenheden die verantwoordelijk zijn voor een specifiek beleidsveld waaraan vaak ook direct budgetten gekoppeld zijn. Het is hierdoor niet duidelijk waar burgerinitiatieven voor ondersteuning terecht kunnen. Een aanbeveling is dan ook om als gemeente of provincie te streven naar een centraal contactpunt, een loket, waar initiatiefnemers voor meer groen in de stad (zoals bijvoorbeeld burgerinitiatieven) in contact kunnen komen met de personen, afdelingen en/of organisaties die van belang zijn voor het realiseren van hun initiatief. Wanneer de communicatie tussen de verschillende afdelingen van overheden wordt verbeterd, zal dit leiden tot een hogere slagingskans van burgerinitiatieven en tot een efficiëntere inzet van budgetten. Medewerkers van de verschillende afdelingen en locaties weten dan van elkaar welke initiatieven er zijn en wie er bij betrokken is of zou moeten worden.

Een gezamenlijke visie maakt doorbreken van bestaande belemmeringen mogelijk

Als de wensen, doelen en visies op verschillende schaalniveaus met betrekking tot groen in de stad duidelijk zijn en door meerdere partijen gedeeld worden, is het makkelijker om bestaande gewoontes en belemmerende wetten en regels aan te passen.

Faciliteren van ontmoetingen, fysiek en online

Naast de loketfunctie, ligt er ook een faciliterende rol voor de overheid. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het faciliteren van workshops, het opzetten van netwerken voor het delen van ideeën en het organiseren van bijeenkomsten waar initiatieven en potentiële investeerders elkaar kunnen ontmoeten. De voorkeur van de burgerinitiatieven gaat hierbij uit naar bijeenkomsten die op regelmatige basis worden herhaald en die worden ondersteund door online netwerken (zoals sociale media) waar ideeën- en informatie-uitwisseling op continue wijze plaats kan vinden.

Duidelijke richtlijnen voor met name financiële ondersteuning nodig

Regionale overheden kijken naar burgerinitiatieven als marktpartijen, in andere woorden alsof ze een bedrijf zijn. Vergelijkbaar met overheden dragen zij bij aan het vergroten van de maatschappelijke waarde van groen in de stad. Echter, door het verschil in regelgeving tussen publiek en private partijen kunnen zij als marktpartij geen aanspraak maken op financiering van openbare publieke voorzieningen (bijvoorbeeld geen gemeentesubsidie voor de openbare waterpomp in het initiatief van Zuid-Holland). Om initiatieven te kunnen realiseren is het belangrijk dat overheden een duidelijke visie hebben op de maatschappelijke waarde van de burgerinitiatieven, en onder welke voorwaarden ze bereid zijn om hieraan ook financieel bij te dragen. Het beschikbaar stellen van middelen voor het vergroten van maatschappelijke betrokkenheid, trekt naast burgerinitiatieven ook andere partijen aan. Het is belangrijk dat er duidelijke selectiecriteria zijn in het geval van subsidieverstrekking.

Investeer tijd om te leren tijdens en van initiatieven

Om als overheid op de juiste manier burgerinitiatieven te stimuleren en te faciliteren vraagt een tijdsinvestering. Het is duidelijk dat deze transitie niet van de ene op de andere dag is gerealiseerd. De drie initiatieven die in dit rapport beschreven zijn, laten deels zien hoe de kans op succes bij

---

burgerinitiatieven door goede en tijdige communicatie vergroot kan worden. We adviseren dan ook om de nodige tijd aan communicatie tussen actoren te besteden, om zo door gezamenlijk leren de knelpunten en mogelijke oplossingen in beeld te brengen en de transitie naar meer betrokkenheid van burgers bij het realiseren van groen in de stad vorm te geven.

Ontwikkelde dialooginstrument waardevol bij transitie

Het dialooginstrument, bestaande uit het transitieraamwerk, vragenlijst en quickscan, draagt als transitie-instrument bij aan het vergroten van maatschappelijke betrokkenheid bij het realiseren en beheren van groen in de steden via bottom-up initiatieven. Door (regelmatig) met elkaar in dialoog te gaan, ondersteunt het de betrokken actoren in hun zoektocht naar hun rol en biedt het handelingsperspectief. Dé ideale weg om tot een gewenste transitie

te komen bestaat niet. Het blijft maatwerk. Zoals blijkt uit dit onderzoek heeft iedere provincie zijn eigen aanpak, en is afhankelijk van betrokken partijen, belangen en personen. Maar uiteindelijk zijn een aantal elementen op weg naar een succesvolle transitie voor allen relevant zoals:

- een gedragen visie en agenda
- verwachtingenmanagement: heldere afspraken over rol- en taakverdeling van de betrokken actoren
- de rol van vrije actor, de juiste capaciteiten op het juiste tijdstip
- het extern communiceren via diverse kanalen
- het beleggen van loketfunctie met ondersteuning voor groene burgerinitiatieven.

Literatuur

- Aylett, A. (2013). Networked urban climate governance: neighborhood-scale residential solar energy systems and the example of Solarize Portland. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 31(5), 858–875.
- Beers, P.J. (2016). Welke nieuwe businessmodellen geven de landbouw toekomst? HAS Hogeschool. 's Hertogenbosch, Nederland.
- Beers, P.J., M.W.C. Dijkshoorn-Dekker, W. de Jong, F.A. Geerling-Eijff, T.A. Vogelzang en M. Vrolijk. (2012). De regio aan zet : monitor van de kenniswerkplaatsen. Wageningen UR.
- Dijkshoorn-Dekker, M. en G. van Os (2015). Kennis- en innovatiesystemen in de Greenportregio's: Notitie monitor Agrivizier 2014.
- Dijkshoorn-Dekker, M. en G. van Os (2015). De kracht van bundeling Samenwerking rond kennis en innovatie in zeven Greenportregio's. Wageningen UR.
- Dijkshoorn-Dekker, M., E. Wieringa en G. van Os (2010). Zoet of zuur? Vitamine voor het groene kennissysteem. Wageningen UR.
- Elzen, B. en A. Wieczorek. (2005). Transitions towards sustainability through system innovation. *Technological Forecasting and Social Change*, 72(6), 651–661.
- Fischer, F. en H. Gottweis (2012). *The Argumentative Turn Revisited: public policy as communicative practice*. Duke university press. Durham & London.
- Geels, F.W. (2002) Technological transitions as evolutionary reconfiguration processes: a multi-level perspective and a case-study. *Research Policy* 31:1257–1274.
- Geels, F.W. (2011). The multi-level perspective on sustainability transitions: Responses to seven criticisms. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 1(1), 24–40.
- Geerling-Eijff, F.A. en M.W.C. Dijkshoorn-Dekker, (2015). Geleerde lessen ontwikkeling kennis- en innovatiesystemen in 7 Greenportregio's: syntheserapportage 2012-2015. Wageningen UR.
- Hekkert, M.P., R.A.A. Suurs, S.O. Negro, S. Kuhlmann en R.E.H.M. Smits (2007). Functions of innovation systems: A new approach for analysing technological change. *Technological Forecasting and Social Change*, 74(4), 413–432.
- Klerkx, L. en C. Leeuwis (2009). Establishment and embedding of innovation brokers at different innovation system levels: Insights from the Dutch agricultural sector. *Technological Forecasting & Social Change* 76 (2009) 849–860.
- Ministerie van EZ en IPO (2013). *Natuurpact ontwikkeling en beheer van natuur in Nederland*, Den Haag: ministerie van Economische Zaken.
- Oude Vrielink, M., I. Verhoeven en T. van de Wijdeven (2013). Meedoen met de overheid? Over de stille beleidspraktijk van de doe-democratie. *Bestuurskunde* 22(2): 13-22.
- PBL en WUR (2017), *Lerende evaluatie van het Natuurpact*. Naar nieuwe verbindingen tussen natuur, beleid en samenleving, Den Haag: PBL.
- Peters, B. en J. Pierre (1998). Governance without government? Rethinking public administration. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 8(2), 223–243.
- Provincie Flevoland (2013). *Programma Nieuwe Natuur*.
- Provincie Zuid-Holland (2013) *Beleidsvisie Groen*. Den Haag: provincie Zuid-Holland.
- Rauschmayer, F., T. Bauler en N. Schöpke (2015). Towards a thick understanding of sustainability transitions-Linking transition management, capabilities and social practices. 109; 211–221.
- Rotmans, J. (2003). *Transitiemanagement: Sleutel voor een duurzame samenleving*. Assen, The Netherlands: Koninklijke Van Gorcum.
- Rotmans, J. (2005). *Maatschappelijke innovatie: tussen droom en werkelijkheid staat complexiteit*. Erasmus Universiteit Rotterdam, Oratie, 3 juni 2005.
- Sol, J., P.J. Beers en A.E.J. Wals (2013). Social learning in regional innovation networks: trust, commitment and reframing as emergent properties of interactions. *Journal of cleaner production* 49: 35-43.

-
- Tacconi, L. (2011). Developing environmental governance research the example of forest cover change studies. *Environ Conserv* 38(2), 234-246.
- Wolfram, M. en N. Frantzeskaki. (2016). Cities and systemic change for sustainability: Prevailing epistemologies and an emerging research agenda. *Sustainability (Switzerland)*, 8(2).
- Wright, D. (2008). European Foresight Platform. European Foresight Platform.

Bijlage 1 Bevindingen per initiatief

In deze bijlage zijn de bevindingen per aspect per initiatief beschreven gezien vanuit het gezichtspunt van verschillende stakeholders. Deze stakeholders zijn cursief weergegeven.

Provincie Groningen

Programma: Provincie heeft budget voor burgerparticipatie gericht op beheer en onderhoud van het landelijk gebied
Initiatief: 'Groene Wandelroutes'

Visie en agenda

- Groene Wandelroutes is een *initiatief* om vier groene wandelroutes vanaf de rand van de stad het centrum in te leiden, als 'groene vingers'. De route die als eerste uitgewerkt wordt, heeft als doel speelruimten te creëren en met elkaar te verbinden voor groot en klein. Het initiatief bevindt zich in de ontwerpfase. Op 6 juni 2015 is op de G1000-burgerbijeenkomst 'Groene Wandelroutes' van alle projecten die de stad beter en mooier maken hoog geëindigd (www.g1000groningen.nl).
- De *gemeente* Groningen geeft aan dat ze op zoek is naar een nieuwe rol in het kader van groen in de stad, waarin samenwerking tussen overheid en burgers centraal komt te staan.
- De *provincie* heeft een provinciaal budget beschikbaar voor tien groene burgerinitiatieven per jaar. Hierbij ligt de focus geheel op het landelijk gebied. Inzetten op burgerparticipatie is nieuw voor de provincie. Binnen het budget wordt er geëxperimenteerd met deze nieuwe manier van werken voor de provincie. Centraal hierbij staat dat het om het bottom-up ophalen van initiatieven gaat, waarbij het van belang is dat het eigenaarschap volledig bij de initiatiefnemers ligt. Om in aanmerking te komen voor subsidie moeten de initiatieven aan de volgende selectiecriteria voldoen: 1) een dekkend

projectplan, 2) draagvlak bij omgeving, 3) duurzaamheid en streefbeeld, 4) beheer van het initiatief. Op dit moment wordt door de provincie nog niet ingezet op het realiseren van groen in de stad middels burgerinitiatieven. De provincie gaf aan wel de intentie te hebben om verbindingen te leggen tussen rurale natuurgebieden en stadsnatuurgebieden, wat in deze provincie eigenlijk alleen betrekking heeft op de stad Groningen.

Betrokkenheid en rol van actoren

- Bij het *initiatief* zijn vijf personen actief betrokken.
- De *gemeente* Groningen is zich ervan bewust dat ze een meer communicerende en faciliterende rol krijgt (meer procesgericht), waarbij burgers centraal staan. Hier is een eerste invulling aan gegeven door bij het aantrekken van nieuwe (jonge) medewerkers in de functiebeschrijvingen de nadruk te leggen op 'gebiedsgericht' werken, ook als het gaat om het groen in de stad.
- De *provincie* geeft aan zoekende te zijn naar haar rol. Op dit moment is dit nog een voornamelijk traditionele rol, wat inhoudt dat de provincie aan de lat staat voor natuur en de gemeente voor groen in de stad. In haar huidige rol heeft de provincie dan ook nog niet veel te maken gehad met beleving van groen in de stad door burgers.
- Op dit moment hebben de *gemeente* en de *provincie* allebei hun eigen beleid en werkwijze. Beide geven aan dat op het gebied van groen in de stad samenwerking meer versterkt kan worden. Het initiatief 'Groene Wandelroutes' staat (september 2016) los van provinciaal en gemeentelijk beleid. Beide partijen geven wel aan dat zij het een aantrekkelijk initiatief vinden omdat het inzet op de verbinding van stad en platteland, 'de groene vingers'.

Middelen

- Het *initiatief* heeft, naast de inzet van vijf vrijwilligers, geen middelen beschikbaar voor de uitvoering ervan.
- De *gemeente* geeft aan mee te willen denken over mogelijkheden tot realisatie van het initiatief. Tot op heden was er voor het initiatief geen duidelijk ingang bij de gemeente om advies te vragen. De gemeente heeft de ambitie om dichterbij de burger te staan. Na aanleiding van het gesprek voor het beschrijven van deze case is een eerste afspraak gemaakt voor overleg tussen de gemeente en het initiatief.
- De *provincie* heeft op dit moment geen programmabudget beschikbaar voor bottom-up initiatieven voor groen in de stad.

Concrete activiteiten

- Het *initiatief* heeft nog geen wandelroute gerealiseerd. Volgens het initiatief is het moeilijk om het idee concreet te maken. Er is een eerste voorverkenning gedaan van één van de vier wandelroutes samen met het eigen netwerk van familie, vrienden en kennissen. Vervolgens is deze wandelroute ook gelopen met een stadsecoloog en natuurorganisaties. Tot september 2016 was er geen verbinding gelegd tussen het initiatief met provincie dan wel met de gemeente. Het initiatief vraagt zich af hoe het een en ander nu verder door gepakt kan worden om te komen tot realisatie. Er zullen daarin ook keuzes gemaakt moeten worden. Vragen die het initiatief heeft zijn: Hoe betrek je de bewoners rondom de groene speelplekken in de route? Hoe faciliteer je ideeën uit de wijk? Hoe is het initiatief te bekostigen? Waar zijn ingangen te vinden voor advies bijvoorbeeld bij de gemeente?
- De *gemeente* Groningen heeft geen programma rondom burgerinitiatieven in de stad. De gemeente had op dit moment nog geen direct contact met het initiatief.
- Vanuit de *provincie* Groningen zijn er nog geen programma's op het gebied 'groen in de stad'. Het initiatief is op verzoek van de auteurs van dit document door de provincie ingebracht. Het initiatief staat volledig los van de provincie.

Communicatie

- Vanuit het *initiatief* is er nog niet gecommuniceerd met gemeente en/of provincie. Ook niet richting wijkbewoners langs de wandelroute.
- *Gemeente* Groningen geeft aan dat er een loket nodig is, een 'gemeentelijk aanspreekpunt', zodat initiatieven contact kunnen opnemen met de gemeente. Nu weten initiatiefnemers niet waar ze terecht kunnen voor vragen over bijvoorbeeld wet- en regelgeving en communicatie.
- *Provincie en gemeente* hebben nauwelijks uitwisseling over initiatieven op het gebied van groen in de stad. Beide hebben de intentie uitgesproken samenwerking hierop in de toekomst vorm te geven.

Iteratief leren

- Het inbrengen van dit initiatief door de provincie Groningen in dit onderzoek heeft er voor gezorgd dat er contact is gelegd tussen de *provincie, de gemeente en het initiatief*. Dit kan ook van belang zijn voor andere initiatieven op het gebied van groen in de stad. Ook heeft het contact tot nadenken gezet over de mogelijke rol van provincie en gemeente bij bottom-up burgerinitiatieven.

Provincie Zuid-Holland

Programma: Provinciaal Meerjarenprogramma Groen 2016-2019

Project: Groen Dichterbij van IVN

Initiatief: De Zeeheldentuin

Visie en agenda

- De Zeeheldentuin is gesitueerd op de plek van een afgebrande school. Hier zouden eerst tien huizen komen, maar de buurtbewoners wilden meer groen en zagen een kans voor dit terrein. Het werd een rood voor groen opgave. In 2012 had *het initiatief* het geld bij elkaar om de grond aan te kopen. Dit geld is afkomstig van goede doelen en bestaat uit een lening. Deze moet in 20 jaar worden afgelost. De Zeeheldentuin wil een oase van groen zijn in het hart van het Zeeheldenkwartier. Er is onder andere ruimte om te spelen, er zijn (picknick)bankjes, een fontein voor de ouderen en er zijn 90 moestuintjes. Deze tuintjes worden elk jaar aan anderen verhuurd. De huurders helpen tweemaal per jaar met onderhoud. De tuin draagt bij aan meer groen in het Zeeheldenkwartier en biedt buurtbewoners een plek om te ontmoeten, ontspannen en genieten. De tuin biedt naast de mogelijkheid tot productie van lokaal voedsel in de stad, ook mogelijkheden voor educatie. Het is een plaats om ook gezamenlijke verantwoordelijk bij te brengen, er zijn spelregels waar ieder zich aan moet houden.
- De Zeeheldentuin is één van de icoonprojecten die ondersteund wordt vanuit het programma 'Groen Dichterbij'. Dit programma wordt getrokken door *IVN*, een landelijk instituut, en gefinancierd vanuit het Meerjarenprogramma Groen 2016-2019 van de provincie. Het programma Groen Dichterbij ondersteunt en versterkt de groeiende beweging van mensen die samen aan de slag gaan met een groen buurtproject. IVN vindt dat door meer groen in straten en buurten in Nederland deze groener en gezelliger worden en de bewoners gezonder en gelukkiger. Het programma Groen Dichterbij beoogt vele groene initiatieven vanuit de 'onderstroom' naar de 'bovenstroom' te tillen. Het gaat over sociale cohesie, groen, plekken met meerwaarde, re-integratie, biodiversiteit, dus meervoudige waardecreatie op de plek van het initiatief. Voor het programma zijn icoonprojecten benoemd om deze te versterken en te gebruiken als inspiratie voor nieuwe initiatieven.

- Sinds 2012 heeft de *provincie* Zuid-Holland op basis van de Beleidsvisie Groen (2012) ingezet op de samenwerking met een groot aantal lokale en regionale partijen - overheden, instellingen, bedrijven. Zij doen dit omdat zij participatie van belanghebbenden essentieel vinden voor het behoud en de verbetering van de groene omgeving in Zuid-Holland. Hierdoor stond op het moment van het uitkomen van de *Rijksnatuurvisie*, het verbinden van mensen met groen al twee jaar op de provinciale agenda. Ook met het nieuwe college van bestuur is dit voortgezet in het 'Meerjarenprogramma Groen 2016-2019'. Het Meerjarenprogramma richt zich onder andere op groen participatie middels drie projecten: - groen doet goed, - kinderen de stad uit en - vrijwilligers in het groen (geen educatie, dat hoort thuis bij gemeenten). Groen is belangrijk voor de provincie, groen is leefbaarheid en groen beïnvloedt het vestigingsklimaat van Zuid-Holland.

De provincie is verantwoordelijk voor het buitengebied. Er wonen steeds meer burgers in de stad. Voor de provincie is het van belang deze te betrekken bij het plattelandsgroen met als achtergrond groenbeleid op de agenda te houden bij de provinciale statenverkiezing. Hiervoor is de realisatie van een verbinding van buiten de stad naar in de stad belangrijk om zo stadsmensen te verleiden om te genieten van de natuur. Dit gebeurt met het leggen van zgn. 'Stepping stones' van groen in de stad. Zo beoogt de provincie ook mensen te verleiden die nu nog niet of heel weinig met de natuur in aanraking komen (bijvoorbeeld stadskinderen uit versteende wijken, immigranten, allochtonen, mensen met een beperking). Dit met als doel: recreëren en spelen in de natuur. De provincie heeft behoefte aan 'groene' initiatieven.

Betrokkenheid en rol van actoren

- De Zeeheldentuin is gerealiseerd, de fase van plannen en lobbyen is voorbij. Het project wordt gedragen door een bestuur bestaande uit 6 hoogopgeleide mensen. Vanuit het *initiatief* wordt aangegeven dat het stichtingsbestuur van de Zeeheldentuin haar rol als aanjager en oprichter beëindigd ziet. De volgende fase is aangebroken en daar heb je communicerende beheerders voor nodig. Op dit moment is er onvoldoende toezicht. Daarbij speelt ook een rol dat een deel van de omwonenden ten tijde van de realisatie van de tuin nog niet betrokken konden worden. De huurhuizen zijn later gebouwd en daarin is in het contract niets opgenomen in relatie met betrokkenheid tot de Zeeheldentuin. Op dit moment ervaren zij een probleem met hangjongeren in de tuin en spreken deze jongeren er nu niet op aan.

Hoe kijkt het initiatief aan tegen de rol van het IVN en van de provincie en andere overheden? IVN biedt met haar programma Groen Dichterbij kennis aan, maar daar heeft de Zeeheldentuin geen behoefte aan. Het initiatief ziet liever dat IVN handjes levert, bijvoorbeeld mensen voor het onderhoud van de tuin of iemand om de energie in de organisatie te houden en inspiratie te geven. Geen geld dus, maar invulling ervan. Of biedt jaarlijks een matchingsbijeenkomst aan voor alle groene initiatieven en nodig hierbij investeerders, projectontwikkelaars en dergelijke uit (idee pitchen, jury, geld geven), een soort community of practice, waar je kunt leren van elkaar. Daarbij is een verdienmodel ook belangrijk. Volgens het initiatief lijkt het alsof IVN weinig mankracht kan inzetten. IVN wordt door het initiatief gezien als een echte overheidsorganisatie, terwijl zij meer behoefte hebben aan een doener.

Het is gewenst dat de overheid, en dan meer specifiek de gemeente, als kerntaak een regisserende rol heeft en minder een uitvoerende. Sociale Enterprises kunnen de uitvoerende rol nemen, burgers kunnen beleidsdoelen uitvoeren. De gemeente beheert openbaar groen en daarin zou een bewoner eerder als partner en mede-uitvoerder benaderd moeten worden dan als consument. Het zou ideaal zijn als de overheid de maatschappelijke waarden van initiatieven zou kunnen bepalen, en vervolgens ook het leveren van deze waarden zou belonen. Initiatieven zoals de Zeeheldentuin dragen bij aan de sociale waarden van de stad. Hiervoor staat de gemeente aan de lat. De door het initiatief gerealiseerde waarden zouden op vergelijkbare ondersteuning moeten krijgen als sociale waarden gecreëerd door de overheid (Rights to challenge). MAEX en TEEB stad zijn voorbeelden van mogelijke dialoogtools. Hierin ziet het initiatief een rol voor het ministerie weggelegd als beheerder van deze dialoogtools. In deze aanpak zouden verzekeraars, fondsen en certificering van industrie moeten samenwerken. De provincie is voor het initiatief niet zo relevant en ver op afstand aanwezig.

Op dit moment zit het stichtingsbestuur van de Zeeheldentuin vast aan een grote lening, waarvoor ze hoofdelijk aansprakelijk zijn. Onder deze omstandigheden wil niemand de bestuursfunctie overnemen. Zij hopen in overleg met de gemeente een oplossing hiervoor te vinden.

- *IVN* ziet de maatschappij als een netwerk, plat, gedecentraliseerd, waarin ieder zijn/haar eigen rol heeft. Zij vindt dat daarin flexibel geopereerd moet worden. Kijk naar het DNA van elke stakeholder en zet daarop in.

IVN wil als organisatie meer 'doener' worden en minder fungeren als overheidsorganisatie. Zo ziet zij haar rol in relatie tot de provincie als een springplank richting de gemeenten. De provincie kan haar hierin een steun in de rug geven. Gemeenten leggen nu 50% cofinanciering in voor het programma 'Groen Dichterbij'. De gemeente heeft niet zoveel innovatiekracht. Het is een uitdaging en waardevol om bedrijven mee te krijgen in financiering van groen. De vraag is wanneer bedrijven hier geld voor over hebben.

Vanuit het programma Groen Dichterbij versterkt IVN het initiatief Zeeheldentuin en gebruikt zij het initiatief om nieuwe initiatieven te inspireren. Ook verbindt zij dit soort iconoprojecten met de provincie.

- De *provincie* ziet voor zichzelf een faciliterende rol weggelegd om beweging te creëren. Dit betekent een verbindende en dragende rol, zodat mensen zich voor groen willen inzetten. Samen met de gemeenten wil zij meer doen voor groen. Groen in de stad moet echt van de burgers zijn. Privé initiatieven moeten de ruimte krijgen en gefaciliteerd worden (bijv. een groen dak). Zij zou graag zien dat de gemeenten zich meer concentreren op groene initiatieven in de bredere context. Een voorbeeld van een initiatief in bredere context is een netwerk stadsecologen dat nieuw is opgezet vanuit de provincie. Zo ontstaat er open overleg over omgevingswet, nieuwe soortenbeleid, natuurbeleid, Europese ontwikkelingen etc. Door de ecologen wordt het contact met de provincie gewaardeerd. Soms is het onduidelijk voor initiatiefnemers tot wie zij zich moeten wenden bij de overheid, gemeente of provincie. Hierdoor komen initiatieven behorend bij gemeenten soms bij de provincie uit.

Middelen

- De *Zeeheldentuin* zet zich in voor de maatschappij. De grond van de Zeeheldentuin wordt beschouwd als privé eigendom doordat de tuin aangestuurd wordt door een stichting. Dit zorgt ervoor dat de tuin bij de gemeente niet meer in aanmerking kwam voor subsidie voor een waterpomp van Dunea in de speeltuin. Op dit moment wordt het onderhoud en aansturing van de Zeeheldentuin bekostigd door veel vrijwilligersuren, verhuur van moestuintjes à 25 euro per jaar en sponsoren.
- Het project 'Groen Dichterbij' van *IVN* wordt gefinancierd van uit het Meerjarenprogramma Groen van de provincie en door de gemeenten

Daarnaast is de postcodeloterij ook belangrijk als financier. Met het project ondersteunen en versterken zij initiatieven met onder andere kennis.

- De *provincie* heeft met ingang van het nieuwe college voor groenparticipatie €3,1 miljoen beschikbaar voor 4 jaar. Het project Groen Dichterbij wordt gedeeltelijk gefinancierd binnen het programma Groen. De provincie heeft een overgangsregeling ingesteld voor financiering. De provincie en de gemeenten in Zuid Holland betalen ieder de helft. Het jaar erop wil de provincie dat de financiering steeds meer richting gemeenten gaat.

De provincie geeft aan dat het lastig is voor initiatieven om een verdienmodel rond te zetten zonder subsidie.

Concrete activiteiten

- Binnen het programma 'Groen Dichterbij' heeft *IVN* voor de Zeeheldentuin 2 feestjes georganiseerd waarbij groene duimen zijn uitgereikt voor 5.000. Ook biedt het *IVN* binnen dit programma kennis aan.

Voor het project Groen Dichterbij van *IVN* zijn in heel Nederland 800 initiatieven aangemeld. Dit project bestond al voordat Provincie Zuid-Holland het ging financieren. Het werd onder andere gefinancierd vanuit het oranjefonds. Het project gaat om het lokaal versterken van buurtinitiatieven, groen dichterbij, de gouden bouwblokjes en deze verbinden met provincie. Dit project is landelijk stopgezet. Het *IVN* heeft vervolgens een projectvoorstel ingediend bij de provincie Zuid-Holland om subsidie voor vervolg te verkrijgen.

- De *provincie* was gecharmeerd van het project 'Groen Dichterbij' en vond het jammer dat de kennis en kunde zou verdwijnen met de beëindiging van de landelijke financiering. Het project 'Groen Dichterbij' voldeed aan de selectiecriteria voor subsidie binnen het programma 'Groen'. Deze criteria waren onder andere: - hoeveel mensen er komen, - hoe vernieuwend het is, - communicatiebereik, - bereik van nieuwe doelgroepen m.n. specifieke aandacht voor meer specifieke groepen zoals allochtonen, mensen met beperking, werk vrijwilligers.

Communicatie

- Het communiceren over de *Zeeheldentuin* is belangrijk. Dit loopt via verschillende kanalen zoals facebook, nieuwsbrief en social media. In het kader van het programma Groen dichterbij zijn 2 feestjes georganiseerd waarbij groene duimen zijn uitgereikt voor 5000,-.
- Het *IVN* gebruikt de Zeeheldentuin onder andere als inspiratiecasus voor anderen.

Iteratief leren

- Vanuit het *initiatief* gezien sluiten de huidige instituties sluiten niet helemaal aan op het ontwikkelen van een bottom-up initiatief. Het contact met de gemeente gaat niet altijd even makkelijk, er zijn vele hokjes en dat maakt het lastige de juiste persoon te pakken te krijgen. Als stichting ben je zelfstandig ondernemer en gelden er andere regels. Je komt bijvoorbeeld niet meer in aanmerking voor subsidie voor een openbare tapkraan van Dunea.

Van *IVN* wordt vanuit het initiatief verwacht dat zij ieder jaar een netwerkbijeenkomst organiseren om een vliegwiel te realiseren om van elkaar te leren, te co-creëren en elkaar te inspireren. Op deze manier investeert het *IVN* in nieuwe samenwerkingen, leren werken, veel experimenteren, monitoren, output en investering.

- *IVN* geeft aan dat het belangrijk is dat overheden als één unit fungeren. Het is nu zo opgedeeld in hokjes, met een gevoel dat 'dit is voor ons'. Een burger zou bijvoorbeeld niet van Rijswijk naar Den Haag verwezen moeten worden.
- De *provincie* geeft aan dat initiatieven vaak gebaseerd zijn op toevalligheden en dat is niet makkelijk om te stimuleren. Je heb burgers nodig die willen vechten, vaak zijn deze trekkers hoog opgeleid en weten zij ook veel. Initiatieven ontstaan vaak tijdens of na een crisis zoals een school die afgebrand is in het voorbeeld van de Zeeheldentuin. Het slagen van initiatieven in het groen valt of staat bij de karaktereigenschappen van de trekkers van de initiatieven. Gezien vanuit de innovatiespiraal start je een initiatief met trekkers, wat vervolgens overgenomen wordt door beheerders. Dit om tot een duurzaam systeem te kunnen komen. Echter het is onduidelijk hoe je komt van aanjager naar beheerder? Vaak is het geld een probleem om dit te realiseren.

De provincie heeft behoefte aan initiatieven voor meer groen. Je ziet nu veel verharding en verschraling. Hierin is het nog zoeken naar de rol van de gemeenten en de provincie. Zij lopen elkaar niet in de weg, maar trekken ook niet samen op. De inrichting van het huidige systeem (instituten) sluit niet altijd aan op de huidige vraagstukken die er zijn. Lastig in deze is ook dat er geen vaste aanspreekpunten zijn bij de verschillende overheden. Er vindt vaak een wisseling plaats op eenzelfde functie. Je bouwt met iemand wat op, deze vertrekt en je moet weer helemaal opnieuw beginnen. In de toekomst zouden overheden samen de initiatieven moeten faciliteren. Het is gewenst dat Provincie en gemeente faciliterende en experimenterende rollen zouden hebben. Ondernemers zouden beter ondersteund kunnen worden. Er is een gevaar dat als de overheid niet alle verplichtingen goed oppakt de burgers overbelast raken. Ideaal blijft als zij de trekkers van de alle initiatieven kunnen zijn.

Het beleid is vaak gestoeld op meerder onderdelen zoals beweging, kinderen, sociale aspecten, gezondheid en welzijn. Deze bevinden zich in verschillende 'hokjes'. Hierdoor is het voor de provincie niet makkelijk een visie neer te zetten die de verbinding maakt tussen de verschillende onderdelen (hokjes), waar deze visie ook zijn uitwerking op heeft. Een voorbeeld is het schrijven van een omgevingsvisie. Deze visie omvat meerdere onderdelen zoals mobiliteit, groen, energie etc. Voor de formulering van deze visie is informatie en ervaring van meerdere bottom-up initiatieven nodig (burgerinitiatieven), gestoeld op meerdere onderdelen. Op dit moment ontbreekt het aan informatie en ervaring uit de verschillende initiatieven op groen die er zijn.

Provincie Flevoland

Programma: programma Nieuwe natuur (provincie Flevoland, 2013)

Project (organisatie): Flevo-landschap: Norderwold Eemvallei project

Initiatief: Mijn stukje natuur

Visie en agenda

- Het *initiatief* 'Mijn stukje natuur' biedt de mogelijkheid om aanspraak te maken op een eigen stukje ruimte en vrijheid. Een plek waar je volledig tot rust kan komen, waar je kunt ontsnappen aan de dagelijkse hectiek en waar je met jouw stukje natuur alles kan laten en doen wat je wilt. Je mag bijvoorbeeld bomen planten, bloemen zaaien, een paddenpoel aanleggen en een hutje van biologische gebiedseigen materialen maken. Het initiatief is door een freelance boswachter als idee voor subsidie ingebracht bij de provincie onder de naam 'vierkante meter natuur' en is vervolgens geadopteerd door het Flevo-landschap. De 'stukjes natuur' zijn gesitueerd in twee verschillende openbaar toegankelijke gebieden in eigendom van het Flevo-landschap, het Larserbos bij Lelystad (ongeveer 5 ha) en het Pampushout vlakbij Almere Poort (ongeveer 5 ha). Daarnaast is de initiatiefneemster in overleg met gemeente Almere om daar ook nog een stuk grond voor 'Mijn stukje natuur' te verkrijgen. De initiatiefneemster pacht het land van het Flevo-landschap om 'stukjes natuur' uit te geven. Het is mogelijk een eigen stukje natuur van 2000 m² voor minimaal twee jaar te huren. Aan het beheren van deze stukjes natuur zijn door het Flevo-landschap voorwaarden verbonden. Middels de website van het initiatief worden ideeën aangereikt voor invulling van het stukje grond. De initiatiefneemster geeft aan dat ze het meest gelukkig wordt als zij ieder een klein stukje natuur kan laten ervaren en als zij een stukje natuur in het hart kan laten landen van mensen.
- Het *Flevo-landschap* is een organisatie die staat voor gezonde natuur in een levend landschap. Zij wil graag een voortrekkersrol blijven spelen en samen met de Flevolandse natuur en landschap (be)leefbaar maken en houden. Het Flevo-landschap kan de natuur beschermen en onderhouden dankzij verschillende subsidies, donaties en eigen inkomsten. Zij ontvangen voor het beheer van natuur, landschap en cultuurhistorie onmisbare bijdragen van de Provincie Flevoland (www.flevo-landschap.nl).

- *Provincie Flevoland* wilde een robuuste verbinding binnen de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), Oostvaarderspolder, realiseren. Dit is stopgezet. De provincie heeft daarop besloten de middelen die hier nog voor beschikbaar waren, geld en aangekochte grond in te zetten voor natuur die meer gespreid over de hele provincie ligt en waarbij mensen gekoppeld worden met natuur en beleving (programma Nieuw Natuur, 2013). Ondernemers, bewoners, terreinbeherende organisaties en gemeenten uit Flevoland zijn uitgenodigd om met initiatieven voor de creatie van nieuwe natuur te komen.

Een goedgekeurd initiatief voor natuur wordt voor tien jaar binnen het project Nieuwe Natuur gefinancierd. Daarna moet het initiatief zich zelf kunnen bedruipen. Op deze manier wordt er een programma gerealiseerd waarbij duurzame natuurontwikkeling tot stand komt. Het is ook goed dat de samenleving zich bemoeit met natuur. Niet alleen rond de stad maar ook in de steden. Hierbij gaat het vooral om initiatieven om casco groengebieden leefbaar te maken. Op zich is er in de steden al veel groen aanwezig.

- *Gemeente Almere* is een jonge stad, die 30 jaar geleden is aangelegd. Er is veel groen in de stad wat ook verbonden is met het land erom heen. De provincie is goed afgestemd op de gemeente. Centraal voor de ontwikkeling van de gemeente staat het thema 'Growing Green Cities', met als hoogtepunt de Floriade in 2022. Het thema heeft vier doelen voor ogen: Feeding, Greening, Energizing and 'Healthying' the City. Het initiatief 'Mijn stukje natuur' als een plekje dicht bij de stad, past zeer mooi binnen het thema en draagt bij aan de beleidsdoelen van de gemeente: meer betekenis geven aan groen. Het initiatief balanceert echter op de grenzen van openbaar en privé en van beheerparticipatie en commerciële exploitatie. Het is nog niet gelukt een passende afspraak te maken.

Betrokkenheid van stakeholders en hun rol

- Een freelance boswachter is de aanjager en trekker van het *initiatief* 'Mijn stukje natuur'. Zij houdt toezicht op de stukjes natuur, maakt het contract op en zorgt dat de huurders zich aan de voorwaarden (spelregels) houden. De initiatiefneemster wordt ondersteund door een vrijwilliger, die het idee ook erg leuk vindt.

Het initiatief is van mening dat de provincie een waardevolle ondersteunende rol heeft gespeeld. Zij hebben ervoor gezorgd dat het initiatief ondersteund

werd in de uitwerking van het voorstel door zowel bureau Altea (voormalig Oranjewoud) als bureau Maris Zeewolde. Vanuit het initiatief gezien heeft de provincie heel gezocht naar haar rol. De provincie had volgens het initiatief nog weinig ervaring met initiatieven aangereikt door burgers en het begeleiden van deze mensen. Niet altijd waren de juiste mensen met de juiste competenties binnen de provincie betrokken bij de uitvoering van het programma. Ook was volgens het initiatief de provincie alert op initiatieven die ingediend waren door agrariërs die uit waren op subsidie die niet voor landbouw was bestemd.

Het Flevo-landschap wordt vanuit het initiatief als adoptievader beschouwd, het initiatief ziet zichzelf als een kraal aan een ketting. Het initiatief is uiteindelijk als onderdeel van een groot project van het Flevo-landschap goedgekeurd. Het Flevo-landschap adviseert het initiatief. De gemeente Almere heeft geen directe rol bij de realisatie van het initiatief. Contact met de gemeente Almere is vanuit het initiatief gezocht.

- *Flevo-landschap* beschrijft haar rol als ondersteunend door het beschikbaar stellen van grond/groen voor het initiatief onder bepaalde voorwaarden. Vanuit het Flevo-landschap gezien staat de provincie aan de lat om te kijken of de doelstellingen worden gehaald van de verschillende goedgekeurde initiatieven.
- *Provincie Flevoland* vervult naast de rol als trekker van het programma Nieuwe Natuur ook de rol als ondersteuner van het initiatief. Meerdere mensen vanuit de provincie begeleiden het initiatief. De gemeenten, Staatsbosbeheer, Flevo-landschap en provincie Flevoland hebben allen gezamenlijke doelen om meer burgers te verbinden met natuur. De uitdaging voor deze verschillende organisaties is de bottom-up initiatieven onder dezelfde voorwaarden/regels te begeleiden. De organisaties staan hier niet hetzelfde in. Vanuit de provincie is er veel ruimte voor uitvoering van de initiatieven, zonder teveel voorwaarden. Aan organisaties die grond bezitten, zoals Flevo-landschap, Staatsbosbeheer, is de voorwaarde gesteld om initiatieven getrokken door particulieren (vaak éénpitters) te koppelen aan hun projecten om deze gegund te krijgen.

Naast de ondersteuning die de provincie het initiatief heeft gegeven, heeft zij het initiatief ook gespiegeld. Ze hebben het initiatief inzicht geboden in de

risico's om het alleen te blijven trekken. De provincie heeft hierbij aangegeven dat het wellicht verstandiger kan zijn om met andere mensen samen te werken of een stichting te vormen. De keuze om dit al dan niet te doen werd hierbij aan het initiatief overgelaten.

- *Gemeente Almere* is actief benaderd door de initiatiefneemster. Het initiatief is voor de gemeente een pilot om haar werkwijze met betrekking tot gronduitgifte voor groene initiatieven te toetsen.

Middelen

- Het *initiatief* heeft voor het opstarten van 'Mijn stukje natuur' (waaronder een flyer en het bouwen van een website) geld van de provincie ontvangen. Daarnaast heeft de provincie haar ondersteund bij de uitwerking van het idee tot een goed projectvoorstel met de inzet van twee bureaus. Hierbij is ook gelet op het verdienmodel. Een stukje natuur van 2.000 m² gemarkeerd door paaltjes kost 75 euro per seizoen en moet minimaal voor 2 jaar worden gehuurd.
- Het *Flevo-landschap* stelt 10 ha grond onder voorwaarden ter beschikking aan het initiatief. Een van de voorwaarden is dat hout uit de gebieden ter beschikking wordt gesteld aan Flevo-landschap. Dit om te voorkomen dat er houtzoekers op het initiatief afkomen. Ook zijn de uitgegeven hectares openbaar, wat inhoudt dat je deze niet kunt afschermen door een hek of iets anders. Iedereen mag er komen. Het Flevo-landschap heeft haar twijfels bij het verdienmodel van het initiatief. De verkoop, begeleiding en handhaving van de stukjes natuur zal veel tijd kosten.

Het Flevo-landschap geeft aan dat het initiatief pachter is van de grond. Dit houdt in dat de initiatiefneemster opzichter wordt en aansprakelijk zal zijn tijdens het verhuur van de stukjes grond en voor de oplevering. Hiervoor wil het Flevo-landschap overgaan tot het tekenen van een intentieverklaring tussen de initiatiefneemster en het Flevo-landschap. Het initiatief overweegt nu een stichting te vormen. Voor Flevo-landschap is dit risicovol in verband met aansprakelijkheid van het initiatief.

- Vanuit de *provincie* is voor het programma Nieuwe Natuur 33 miljoen beschikbaar (inclusief de waarde van grond die al aangekocht was in het traject Oostvaarderswold). Dit wordt ingezet voor de afhechting van claims

---

ten aanzien van Oostvaarderswold, natuurcompensatie en voor nieuwe initiatieven. Van de provincie heeft het initiatief procesgeld gekregen en ondersteuning bij het uitwerken van het idee tot een projectvoorstel. Het initiatief moet zelf het stukje grond regelen met Flevo-landschap en het beheer.

- Bij de *gemeente* zijn er maar beperkte middelen beschikbaar voor burgerinitiatieven. De gemeente kijkt of zij voor het initiatief ook nog grond kan inbrengen wat tegen de stad van Almere is gesitueerd.

Concrete activiteiten

- Het *initiatief* 'Mijn stukje natuur' is ontstaan na een oproep van provincie Flevoland om ideeën voor nieuwe natuur in Flevoland in te dienen, 'burgerinitiatieven'. Het initiatief was een van de 80 ideeën, die zowel waren ingediend door grote organisaties zoals natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Flevo-landschap, als door éénpitters. De selectieperiode heeft lang geduurd. Na een half tot driekwart jaar vernam het initiatief dat het één van de 22 geselecteerde ideeën was, die in aanmerking voor subsidie kwamen. Daarna duurde het nog een half tot driekwart jaar om met het Flevo-landschap te komen tot de start van het idee op twee bestaande locaties.

Het initiatief geeft aan dat elk gehonoreerd idee van een éénpitter onderdeel werd van een groter project ingediend door grote organisaties. Het initiatief 'Mijn stukje natuur' werd gekoppeld aan een project omtrent Norderwold Eemvallei van het Flevo-landschap. Doordat de éénpitters niet echt thuis waren in het uitwerken van het idee tot een business case en een goed projectvoorstel, werden zij ondersteund met het schrijven hiervan. Voor het initiatief heeft het Flevo-landschap op termijn twee proeflocaties beschikbaar, Norderwold tegen Almere aan en de Gouden randen van Pampus. Het natuurgebied Norderwold is nog in ontwikkeling en pas over twee jaar beschikbaar. Om met het initiatief 'Mijn stukje natuur' snel aan de slag te gaan, heeft het Flevo-landschap twee andere bestaande stukken natuurgebied (pilotgebieden) beschikbaar gesteld, natuur dicht tegen rood. Als het idee 'goed draait', dan zal het ook in het natuurgebied Norderwold worden uitgerold.

Het initiatief geeft aan dat zij voor de uitvoering van het initiatief samen met het Flevo-landschap regels/voorwaarden heeft opgesteld waar de stukjes natuur aan moeten voldoen. Voorbeelden hiervan zijn: het gebied blijft

openbaar toegankelijk, alleen het gebruik van biologisch gebiedseigen materialen is toegestaan, het aanleggen van een paddenpoel is toegestaan, bomen zagen mag, maar niet meer dan 2 duimen dik.

Op dit moment heeft het initiatief vijf stukjes natuur verhuurd. Het initiatief is in overleg met het Flevo-landschap om een intentieovereenkomst te ondertekenen omtrent de voorwaarden waaronder het Flevo-landschap de gronden beschikbaar stelt. Ook staat het initiatief op het punt een stichting op te richten. Het oprichten hiervan was een eis van de Provincie bij het aangaan van de intentieovereenkomst (en is inmiddels een feit, 2017).

- In het kader van het Programma 'Nieuwe Natuur' heeft het *Flevo-landschap* projecten voor Norderwold Eemvallei ingediend, zowel als projectleider en als ondersteuner. Voor gunning van hun projecten kregen zij de vraag vanuit de provincie of zij als het Flevo-landschap niet kleine projecten konden adopteren, éénpitters. Het Flevo-landschap ervaarde dit meer als een opgave dan als een vraag. Het Flevo-landschap krijgt essentiële (SNL) subsidie van de provincie wat zeker een rol gespeeld heeft bij het opnemen van éénpitters in hun projectvoorstellen. Het Flevo-landschap kon wel aangeven welke initiatieven zij kansrijk zagen voor adoptie in hun eigen projecten en welke niet. De meeste initiatieven (vaak éénpitters) waren creatief, maar misten commerciële onderbouwing, die het Flevo-landschap belangrijk vond. Het Flevo-landschap staat voor natuur en natuurbeleving en daar paste het idee 'mijn stukje natuur' het beste bij. Dit idee moest nog wel meer worden uitgewerkt tot een projectplan inclusief verdienmodel. Hierbij is het initiatief ondersteund door twee bureaus. Aangezien natuurgebied Norderwold nog onvoldoende ver in ontwikkeling is om het initiatief te implementeren, wordt er eerst gestart in twee bestaande natuurgebieden. Er zal twee jaar gemonitord worden om te zien of er voldoende belangstelling is voor de stukjes natuur en of het beheer op deze wijze de gewenste natuurwaarden oplevert. Als dit zo is, dan zal het initiatief verder worden uitgerold naar nieuwe plekken zoals Norderwold.

Terwijl er al gestart is met het uitgeven van stukjes natuur, zijn het initiatief en het Flevo-landschap in gesprek om tot een intentieverklaring te komen omtrent het gebruik en de voorwaarden als pachter.

- In 2013 heeft de *provincie* het programma 'Nieuwe Natuur' uitgezet. Om tot een goede selectie van de te subsidiëren initiatieven te komen zijn deze alle 80 in een tussenfase door de provincie getoetst aan de hand van de

beoordelingscriteria die zijn opgenomen in de 'meetlat' Nieuwe Natuur Flevoland. Dit zijn criteria zoals natuurkwaliteit, bijdrage recreatie toerisme, geen aantasting landbouwstructuur en draagvlak omgeving. Iedereen werd geïnformeerd over de uitslag en vervolgens zijn de ideeën gepitcht. Clustering vond plaats door 'gedwongen' samenwerkingen te vormen, gebaseerd op behoefte aan grond. Flevolandschap, Staatsbosbeheer en natuurmonumenten hadden zelf meerdere projecten ingediend en werden gekoppeld aan éénpitters. Bijvoorbeeld voor Eemvallei Norderwold waren 5 éénpitters en Staatsbosbeheer, die een voorstel hadden ingediend. Hier werd één projectvoorstel van gemaakt. Sommige initiatieven waren afkomstig van agrarische ondernemers of een gemeente. Er werd een platform opgezet waar veel energie is ingestopt om projecten uit te werken. Per initiatief werd er door de provincie een business case en een uitgewerkt plan verlangd. Het bleek dat niet iedereen hiertoe in staat was. Vaak zijn éénpitters om deze reden ondersteund vanuit de provincie door een adviesbureau. Dit gold ook voor het initiatief 'Mijn stukje natuur'. Uiteindelijk is het aantal initiatieven gereduceerd van 80 naar 20 door samenwerkingen te vormen. De Provinciale Staten waren verrast over het aantal inzenders en de diversiteit. Hierdoor kwamen zowat alle initiatieven in aanmerking voor subsidie. Er waren echter onvoldoende middelen beschikbaar voor het honoreren ervan. Alle initiatieven voldeden aan de vereiste criteria en zijn op basis van de 'meetlat' Nieuwe Natuur geprioriteerd. Een aantal initiatieven zitten op de reservebank, omdat de beschikbare subsidie op is.

Er is een overeenkomst gesloten met het initiatief 'Mijn stukje natuur' wat betreft de voorbereidings- en uitvoeringsfase. De twee fasen zijn met Flevolandschap in 2016 opgestart door eerst experimenterend op twee bestaande stukken natuurgrond aan de slag te gaan. De vraag vanuit de provincie aan het initiatief was wat kan er, waar moet je rekening mee houden, alleen inheems of breder ofwel hoe lang is natuur nog natuur? Laat dat deelnemers gezamenlijk bepalen. Deze aanpak is het niet geworden in samenwerking met het Flevo-landschap. Het Flevo-landschap heeft voorwaarden voor de pacht van de grond afgesproken met het initiatief. Na 2 jaar wordt alles geëvalueerd. Bij voldoende belangstelling voor het initiatief wordt het begin 2018 voortgezet in de nieuw ontwikkelde natuurgebieden. Er wordt dan een realisatieovereenkomst gesloten.

Door de provincie zal een voortgangsrapportage worden opgesteld. Hierin

wordt per gehonoreerd project de voortgang beschreven waarin antwoord op de vragen: hoeveel natuur realiseer je, (niet gemeten), hoeveel mensen doen er mee en hoeveel mensen komen naar het natuurgebied. Voor de Provinciale Staten is het belangrijk om voldoende voortgang te blijven boeken. Als projecten niet goed lopen, kunnen zij vervangen worden door de projecten van de reservebank.

- De *gemeente* Almere is benaderd door het initiatief om ook 5 hectare grond beschikbaar te stellen voor het uitgeven van stukjes natuur. De gemeente is enthousiast over het initiatief omdat het bijdraagt aan het verbinden van de stad en haar bewoners met de natuur. Het kan een stukje natuur aantrekkelijker maken. Het probleem wat zich voordoet is dat de gemeente aanloopt tegen het spanningsveld tussen de mate van openbaarheid en privé terrein. Je wilt openbaarheid en reuring creëren, maar gelijktijdig hebben mensen het alleenrecht op een stukje grond. Daarnaast maakt het verdienmodel van het initiatief dat het niet als beheerparticipatie wordt beschouwd, maar als commercieel initiatief. Dat betekent dat niet kan worden volstaan met een beheerafpraak, maar er sprake is van gronduitgifte. Daarvoor wordt geld gevraagd. Op dit moment is de gemeente, via het ondernemersloket, aan het onderzoeken onder welke voorwaarden het mogelijk is grond te verkrijgen.

Communicatie

- De regels/voorwaarden die zijn opgesteld voor het huren van een stukje natuur communiceert het *initiatief* het liefst vanuit het perspectief wat mag dan wat niet mag. Je mag zelf je stukje natuur uitkiezen en inrichten. Hiervoor worden op de website ideeën aangereikt, zoals feel good, adventure, all you can eat. Deze worden nog uitgebreid. Martine houdt zelf zicht op de uitgave van de stukjes natuur en sluit het contract af met de bijbehorende spelregels.
- *Flevo-landschap* doneert grond en communiceert weinig over het initiatief, hoogstens een vermelding in hun nieuwsblad.
- Over het programma Nieuwe Natuur is door de *provincie* onder andere informatie verstrekt via de website, regionale omroepspotjes en drukwerk. Een serie van alle initiatieven is op de radio geweest. Er is veel bekendheid aan gegeven. Er is nogal wat pijn te verwerken van Oostvaarderswold wat

---

niet gelukt is. De politiek heeft geluisterd naar wat de burgers willen en zij wil dit ook laten zien.

- De *gemeente* Almere vindt communicatie over het initiatief zeer belangrijk.

Iteratief leren

- Vanuit het *initiatief* gezien was dit programma een leertraject voor alle betrokken partijen.
- Het verkrijgen van draagvlak voor het initiatief binnen het *Flevo-landschap* heeft veel tijd gekost. Het Flevo-landschap vraagt zich af of het initiatief financieel uit kan en of er voldoende animo zal zijn voor een 'mijn stukje natuur'. Het is en blijft een openbaar gebied, waar iedereen mag komen. Het Flevo-landschap heeft 150 vrijwilligers en natuur beheren kan al gratis. Het kan zijn dat eigenaarschap van een eigen stukje natuur psychologische genoegdoening geeft en mensen bereid zijn om een stukje natuur van het initiatief af te nemen. Volgens het Flevo-landschap kan het een succes worden als eigenaren van een stukje grond elkaar gaan helpen, hierdoor kan een community ontstaan.

Het Flevo-landschap denkt dat de initiatiefneemster zich wellicht onvoldoende gerealiseerd wat het betekent om openbare natuurgrond te pachten en ook aansprakelijk hiervoor te zijn. Deze voorwaarden hiervoor zijn essentieel voor het Flevo-landschap.

- Voor het *provinciebestuur* is het belangrijk dat het programma Nieuwe Natuur een succes wordt. Echter het bottom-up ophalen van burgerinitiatieven was een compleet nieuw traject voor de provincie. Achteraf gezien had een aantal aspecten van het traject hadden beter doordacht

kunnen worden. Zo werd het programma niet gelijk door de juiste afdeling binnen de provincie getrokken en had de communicatie over het traject van indiening van een initiatief tot honorering en uitvoering ervan beter gekund. De uitvoering van het proces was nu ondoorzichtig. In het vervolg is een beter verwachtingenmanagement nodig. Ook heeft de provincie de realisatiekracht van burgers overschat. De ingediende ideeën waren vaak niet meer dan een A4'tje. Vanuit de provincie is er een platform opgezet om deze ideeën uit te werken tot projecten.

De provincie geeft aan dat het Flevo-landschap, Staatsbosbeheer en natuurmonumenten open stonden voor samenwerking met éénpitters. De provincie vindt hierbij de voorwaarden die het Flevo-landschap stelt aan het verpachten van natuurgrond te strikt omdat deze belemmerend werken voor het initiatief.

De provincie vraagt zich af op het initiatief zichzelf kan gaan bedruipen. Het is een leuk initiatief, de initiatiefneemster is enthousiast en staat open voor anderen, de vraag die de provincie heeft is wie er een eigen stukje natuur wil onder de voorwaarden die er zijn voor het huren ervan.

- De *gemeente* wil leren aan welk type initiatieven op welke manier ruimte kan worden geboden. Er is veel ervaring met beheerafspraken, maar minder met initiatieven die een verdienmodel hanteren.

Wageningen Economic Research
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
T 070 335 83 30
E communications.ssg@wur.nl
www.wur.nl/economic-research

Wageningen Economic Research
RAPPORT
2017-012
ISBN 978-94-6343-803-2

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 5.000 medewerkers en 10.000 studenten behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.
